

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ «МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ»**

Кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи

Допущено до захисту

Протокол № _____ від «__» _____ р.

**«ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК
УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу,
групи ІБАС-28М
Горбач Катерини Сергіївни

Науковий керівник:
к.н.з соц. ком., доцент
Сидоренко Тетяна Валеріївна

Миколаїв – 2022

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ	
1.1. Стан наукової розробки проблеми дослідження	6
1.2. Методологічні засади дослідження	12
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
2.1. Технологічні трансформації публічних бібліотек України	18
2.2. Організаційні зміни в діяльності публічних бібліотек	31
2.3 Трансформації інформаційного сервісу публічних бібліотек України	35
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	
3.1 Зарубіжний досвід державної політики з формування інформаційного суспільства та модернізації бібліотек	44
3.2 Трансформація публічних бібліотек України для відповідності потребам інформаційного суспільства	50
Висновки до розділу 3	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	
АНОТАЦІЇ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Публічні бібліотеки України відіграють роль громадських, соціокультурних та інноваційних центрів, а також виконують функції інформаційних посередників між органами місцевої влади і громадою. Бібліотеки здійснюють просвітницькі заходи, спрямовують зусилля на подолання цифрової і технологічної нерівності, підвищують інформаційну грамотність та рівень культури населення. Вони виступають суб'єктами державної інформаційної політики й учасниками формування національного інформаційного простору. Публічні бібліотеки інтегровані до усіх сфер життя українського суспільства через надання безоплатного доступу до інформації. Завдяки бібліотекам забезпечується рівність можливостей користувачів у доступі до інформації, знань і культурного надбання.

Актуальність теми бакалаврської роботи обумовлена наявністю протиріч між вимогами інформаційного суспільства до публічних бібліотек України і достатньо повільними темпами їх трансформацій, зокрема організаційних, управлінських і технологічних, невідповідністю наявного рівня бібліотечного інформаційного сервісу потребам користувачів та потребами створенням комфортного інформаційного середовища.

Дослідження теми бакалаврської роботи сприятиме вивченню шляхів трансформації публічних бібліотек України.

Мета дослідження – пошук та формулювання можливих шляхів модернізації публічних бібліотек України для входження країни до глобального інформаційного простору.

Завдання дослідження:

- дослідження теоретичної бази та методологічного інструментарію дослідження;

- вивчення особливостей трансформацій публічних бібліотек України кінця ХХ ст. – перших десятиліть ХХІ ст.;
- аналіз організаційних, управлінських і технологічних змін в діяльності публічних бібліотек;
- визначення напрямів розвитку інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек України;
- обґрунтування шляхів трансформації публічних бібліотек України з урахуванням зарубіжного досвіду.

Об'єкт дослідження – публічні бібліотеки України.

Предмет дослідження – шляхи трансформації публічних бібліотек України в інформаційному суспільстві.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення завдань кваліфікованої роботи застосовано комплекс загальнонаукових підходів: соціокомунікативний, соціокультурний, системний.

У роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, завдяки яким були окреслені шляхи розвитку публічних бібліотек України. На основі джерелознавчого аналізу структуровано існуючі дослідження світового та вітчизняного бібліотекознавства щодо зміни парадигм, функцій, завдань, актуальних напрямів трансформацій публічних бібліотек. Вебметричний метод дослідження дозволив дослідити діяльність публічних бібліотек в сучасний період.

Теоретичну базу дослідження забезпечили праці О. В. Воскобойнікової-Гузевої, В. М. Горового, . Ю. Гранчак, І. О. Давидової, В. О. Ільганаєвої, О. М. Кобелева, Н. М. Кушнарєнко, М. М. Кузнецової, О. Ю. Мар'їної, В. С. Пашкової, М. С. Слободяника, А. А. Соляник, Г. В. Шемаєвої та ін., в яких досліджено бібліотеку як провідну соціокомунікативну установу суспільства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи відбулася на науковій VII Міжнародній науково-практичній конференції «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні» Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (2021 р.).

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою і завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел з 133 найменувань на 10 сторінках. Основний текст – 56 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

1.1. Стан наукової розробки проблеми дослідження

Публічна бібліотека є інформаційним центром місцевого рівня, який надає своїм користувачам швидкий доступ до знань та інформації у всіх можливих формах. Виконуючи свою просвітницьку функцію вона забезпечує потреби населення в освіті, інформації з розвитку особистості, організації дозвілля і відпочинку. Саме тому роль бібліотек у суспільстві є особливо значущою. Місія бібліотек, на думку дослідниці В. О. Ільганаєвої, в епоху документальних комунікацій формулювалася як збереження і передача в часі інформації, зафіксованої у документах. Їхня місія, разом з переходом до епохи інформаційних комунікацій, змінилася на забезпечення доступу до інформації. Нині при переході до когнітивно насичених соціальних комунікацій і становленні ноосферної цивілізації – «Суспільства Розуму» – місія бібліотек трансформується в забезпечення формування свідомості соціально активної творчої особистості [54].

У «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» відзначено, що розвиток бібліотек України направлений на євроінтеграцію, сталий економічний, соціальний та екологічний розвиток і має на меті надання рівних можливостей кожній людині. У матеріалах до стратегії зазначено, що «роль публічних бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій» [89].

Відзначимо, що питання трансформацій бібліотек та роль людського фактору у процесах перетворень почали розглядатися на початку 80-х рр. ХХ ст. Важливий внесок в дослідження цього напрямку на монографічному рівні належить А. С. Чачко [127-128].

Дослідженням бібліотеки як соціокомунікативної установи займалися: О. В. Воскобойнікова-Гузєва [32-34], В. М. Горовий [36-37], Т. Ю. Гранчак [38-39], І. О. Давидова [42-46], О. М. Кобелев [63], М. Кузнецова [72], О. Ю. Мар'їна [83-87], М. С. Слободяник [113], Кушнарєнко Н. М., А. А. Соляник [75], Г. В. Шемаєва [131-132] та ін.

На початку ХХІ ст. в Україні переважають дослідження, присвячені проблемі інформатизації як загального фактору змін у бібліотечній діяльності. Цдо них відносимо праці Л. А. Дубровіної [50], С. В. Горової [35], В. М. Горового [36-37], Л. Й. Костєнко [70-71], О. Ю. Мар'їної [85-87], Д. В. Соловянєнка [114, 129].

Різноманітні аспекти трансформацій діяльності бібліотек розглядалися в працях українських дослідників О. С. Оніщенко [59,102], В. О. Ільганаєвої [54], І. О. Давидової [42-46], К. С. Бережної [16], І Беззуб [11]. Так, О. С. Оніщенко [102] висвітлено властивості та специфіку удосконалення бібліотечної системи, формування нової інфраструктури бібліотечно-бібліографічних установ, фахової періодики, інформатизації бібліотечної справи, використання бібліотечних фондів, створення нових умов управління та матеріально-технічного забезпечення бібліотечної справи. Підкрєслєно, що будучи пріоритетним напрямком розвитку сучасної державної бібліотечної політики, автоматизація засновується на активному розвитку й упровадженні новітніх інформаційних технологій та актуалізує модернізацію підготовки бібліотечних кадрів, організаційної структури та матеріально-технічної бази публічних бібліотек. О. В. Воскобойніковою-Гузєвою [32] визначєно, що за останнє двадцятиріччя очевидним став тісний зв'язок розвитку як окремих бібліотек, так і національних бібліотечно-інформаційних систем із глобальними стратегіями побудови інформаційного суспільства, які є об'єктами розробки та дослідження на численних рівнях - від загальноохоплюючих світових глобальних перспектив, до мультинаціональних і національних розробок на урядовому рівні, регіональних і локальних стратегій, а також стратегій окремих установ та закладів.

Різні особливості інноваційної діяльності бібліотек, що виявляються основою трансформації та модернізації бібліотек, розглянуто у публікаціях Т. І. Вилегжаніної [26, 29], Н. Ю. Каліберди [55], О. Ю. Качанової [57], А. С. Чачко [128]. Обов'язковим та беззаперечним елементом розвитку бібліотек виступають інновації, без яких бібліотечні установи не можуть утримувати свої позиції соціально-значимих інститутів. О. Ю. Качанова зазначає, що у сучасних ринкових умовах жодна організація не може залишатися конкурентоспроможною без постійного удосконалення та розвитку різних напрямів своєї діяльності: розробка та впровадження нових послуг або продукції, використання нових технологій, оновлення методів управління діяльністю і персоналом [57]. У публікації І. О. Давидовою висвітлені окремі особливості інноваційної політики бібліотек України, зокрема зазначено, що бібліотека позиціонує себе виробником інформаційних продуктів і послуг і виступає гарантом гуманістичних традицій суспільного розвитку [45].

Питанням впровадження мережевих технологій як загального фактору впливу на здійснення бібліотеками інформаційної діяльності присвячені наукові розвідки О. М. Волохіна, О. В. Баркової [9], В. О. Копанєвої [66], Д. В. Солов'яненка [114], Л. Я. Філіпової, Л. Й. Костенка [70], Л. В. Кислюк [59], О. Ю. Мар'їної [83]. Проблемою сьогодення є технологізація бібліотечно-інформаційної діяльності в цифровому середовищі, яку дослідила О. Ю. Мар'їна. Автором досліджено етапи освоєння бібліотеками механізації існуючих технологічних процесів, опанування мережевих технологій. Обґрунтовано, що Web-технології виступають потужним стимулом для Web-орієнтованого розвитку бібліотек, а динамічно зростаюче інформаційне Web-середовище відкриває безліч нових шляхів для розвитку книгозбірень [83, С. 61].

Проблему з'ясування місця та ролі публічної бібліотеки у інформаційному суспільстві у європейському контексті розглядала В. Пашкова. Дослідниця зазначила, що бібліотека в Україні стає центром громади, оскільки здійснює саме ті заходи, які потрібні суспільству саме зараз [104]. Адже людина потребує

послуг бібліотеки на протязі усього свого життя та часто в різних життєвих ситуаціях. Нерідко бібліотеки виконують функції своєрідних громадських центрів, де проходять неформальні зустрічі членів спільноти.

Г. В. Шемаєвою викладено модель публічної бібліотеки. Автором визначено появу та зростання протиріччя між: рівнями розвитку системи соціальних комунікацій та інтегрованістю бібліотек до світового інформаційного простору; поширенням застосування новітніх інформаційних технологій та можливостями збереження культурної ідентичності; виробниками і споживачами інформації та знання [132].

Серед наукових праць, присвячених впливу процесів інформатизації на техніко-технологічні трансформації публічних бібліотек України можна назвати такі: «Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету» [105] (дослідження Української бібліотечної асоціації (УБА), 2008 р.); дослідження нових інформаційних технологій, які застосовуються у бібліотеках, яке було проведене Національною бібліотекою України ім. Ярослава Мудрого (2014-2015 рр.); дисертаційне дослідження Д. В. Соловяненко «Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. - початок ХХІ ст.)»; а також наукові праці Н. Г. Ашаренкової [4-6], О. В. Воскобойнікової-Гузєвої [32-34], Т. І. Вилегжаніної [26-30], О. Ю. Мар'їної [86-87], Л. В. Кислюк [59-60], К. В. Лобузїної [78-80] та ін.

Так, в результаті дослідження УБА були отримані відомості, які є важливими для розробки бібліотечно-інформаційної політики та інформатизації публічних бібліотек України. Завданнями дослідження Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого було: порівняльний аналіз та динаміка кількісних та якісних показників наявного у бібліотеках комп'ютерного парку, програмно-технічних засобів автоматизації бібліотечних процесів в ОУНБ, доступу до Інтернету тощо. Згідно з результатами дослідження було засвідчено створення в публічних бібліотеках електронних ресурсів, електронних каталогів,

електронних баз даних; появу у структурі бібліотек інформаційних, тренінгових та інтернет-центрів; розширення переліку послуг, що надаються користувачам завдяки використанню нових інформаційних технологій та ін.

Аналіз опанування мультимедійних технологій в бібліотечній справі здійснили О. Ю. Мар'їної і

Л. В. Кислюк, дослідження яких є важливими для прослідковування темпів та теперішнього ступеня використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій у публічних бібліотеках. Стан упровадження технологій автоматизації у бібліотечні процеси розкрито у кандидатській дисертації Л. В. Кислюк. Автором охарактеризовано мультимедійні технології, вивчено та описано зміни, яких зазнає організаційна структура бібліотек під впливом упровадження в їх діяльність інформаційно-комунікаційних технологій. Доведено роль технологій автоматизації, що за змістом є технологічними, а по суті – соціальними. За результатами аналізу опанування та застосування мультимедійних технологій у бібліотеках виділено такі напрямки: комплектування та організація доступу користувачів бібліотек до мультимедійних продуктів та послуг; формування позитивного іміджу бібліотек на засадах створення мультимедійних презентацій та інших мультимедійних продуктів, що відображають сучасні бібліотечні послуги; створення багатовимірного науково-освітнього і соціокультурного середовища на основі генерації і транспортування мультимедійної інформації і знань у рамках програм культурної і наукової спадщини; організація мультимедійних читальних залів, мультимедійних центрів, медіатек [59].

Перспективним напрямом техніко-технологічного розвитку інформатизації є формування електронних бібліотек. Цьому питанню присвячені кандидатська дисертація і публікації І. А. Павлуші, А. О. Чекмарьова, Л. Й. Костенка та ін. М. С. Слободяник, розглядаючи бібліотекознавчі аспекти функціонування електронних бібліотек, виділяє в структурі електронної бібліотеки повнотекстову базу даних і метаінформацію, що дозволяє здійснити пошук цих документів [113].

Технологічне забезпечення функціонування електронної бібліотеки представлено у численних статтях О. Б. Антопольського, Ф. С. Воройського, О. В. Баркової. Проблеми медіації публічних бібліотек висвітлені у роботі Ю. В. Левченко та В. П. Мироненко.

Проблеми трансформації бібліотечних установ у сучасні інформаційні центри досліджувала С. Горова. Автор підкреслює, що розвиток електронних технологій сьогодні дає можливість для оновлення традиційних форм бібліотечної діяльності [35].

Аспекти управління бібліотечною установою за умов суспільних інноваційних структурно-функціональних перетворень розглядав О. Ісаєнко. Автор дійшов висновку, що бібліотека як об'єкт управління повинна слугувати прикладом гнучкості і вміння пристосовуватись до нових обставин попри історично обумовлений власний консерватизм.

Інноваційні перетворення, що відбуваються в публічних бібліотеках України досліджує Т. Вилегжаніна [26-30]. Автор дійшла висновку, що «публічні бібліотеки України перебувають у постійному пошуку сучасних, ефективних форм обслуговування користувачів, активно впроваджують нові інформаційні технології, прагнучи відповідати вимогам часу.

Зміни та зростання кадрового потенціалу бібліотеки досліджують Н. Г. Ашаренкова, Л. М. Багрянцева, В. П. Жукова, Ю. Е. Петрухно. Підвищенню іміджу бібліотечної професії приділяли увагу Л. М. Беліна, І. О. Бондаренко, В. М. Горовий, Л. П. Каліберда та ін. У центрі уваги авторів - специфіка сучасної бібліотечної професії в контексті зміни інформаційно-комунікативних форматів і її вплив на людину і на суспільство в цілому.

Комплексне дослідження публічної бібліотеки як соціального феномену здійснено Н. Г. Ашаренковою [6]. Автор дослідила питання обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках та послуги, що стають реальністю для України.

Результати вивчення користувачів послугами публічних бібліотек та їхніх інформаційних потреб викладені у наукових розвідках Т. В. Новальської, М. С. Слободяника, О. В. Васюк, Н. Ю. Каліберди, Т. М. Коваль, Л. В. Ляшенко, Л. І. Кононученко, З.І. Савіної.

Окремі бібліотеки, а також бібліотечні мережі загалом у численних урядових програмах розглядаються як інформаційна магістраль та частина ініціативи з входження в інформаційне суспільство. Наукові роботи В. М. Горового [36-37], Д. В. Солов'яненка [114], Т. П. Павлуші [103] висвітлюють питання застосування інформаційних технологій для оптимізації системи бібліотечного сервісу.

Організації діяльності бібліотек на основі програмно-цільового підходу і стратегічного планування приділяють увагу В. О. Ільганаєва [54], М. С. Слободяник [113], О. М. Василенко. Проектна діяльність бібліотек була об'єктом досліджень В. Білоус. Проектна діяльність розглядається автором як стратегія розвитку, один із факторів модернізації бібліотеки, важлива умова інноваційного розвитку бібліотеки і професійного зростання бібліотекарів.

Важливим питанням сьогодення є створення сучасного та комфортного для користувачів бібліотечно-інформаційного середовища. Питання трансформації бібліотечного простору досліджували С. В. Дригайло [48], Н. Г. Грабар, О. Ю. Мар'їна [83,85].

Згідно з твердженням Н. Грабар, залежно від виду спілкування в бібліотеках можна виокремити: традиційне середовище спілкування, віртуальне середовище спілкування, мультимодальне середовище спілкування.

Питання оптимізації мережі публічних бібліотек України у різних аспектах були досліджені Н. Розколупою, Т. Вилегжаніною, Н. Ашаренковою. Окремі аспекти модернізації публічних бібліотек в інформаційному суспільстві представлені у дисертаційному дослідженні К. С. Бережної [16]. У роботі висвітлено динаміку техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України; сформульовано передумови подальшого розвитку їх організаційної структури; визначено вектори реформування системи публічних бібліотек в умовах

процесів активної децентралізації, що здійснюються у державі.

Таким чином, аналіз сучасного стану наукової розробки питання засвідчив наявність окремих наукових розвідок з проблематики бакалаврської роботи, наявність першого узагальнюючого дослідження окремих векторів модернізації публічних бібліотек України.

1.2 Методологічні засади дослідження

Методологічну базу дослідження складають наступні загальнонаукові підходи: соціокомунікативний, соціокультурний, системний. Теоретико-методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства, завдяки використанню яких було здійснено дослідження стану організаційної структури, інформаційного обслуговування публічних бібліотек України, а також визначення шляхів їх трансформації та модернізації в умовах інформаційного суспільства.

Теоретична основа дослідження містить наукові розробки з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства, які викладені у працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Трансформація становить собою дію або процес перетворення форми, вигляду, природи або характеру, зміни виду, істотних властивостей об'єкта, зміну цільової спрямованості економічної діяльності. Трансформаціям та змінам можуть піддатися будь-які елементи або процеси бібліотечної діяльності [16].

Спостерігається все активніше використання дослідниками модерізаційного підходу при дослідженнях діяльності публічних бібліотек в епоху трансформацій. У галузі бібліотекознавчих досліджень використання цього підходу здійснила О. В. Воскобойнікова-Гузєва [33]. Модернізація - це удосконалення, поліпшення й оновлення об'єкта, приведення його властивостей у відповідність з новими вимогами і нормами, технічними умовами, показниками якості. Будь-яка публічна бібліотека, здійснюючи модернізацію, проводить трансформацію нових елементів

у своєму мікросередовищі, змушуючи їх, діяти за її власними, тільки її властивим правилами і законами [16]. Отже, реалізація ключових векторів модернізації публічних бібліотек України дасть змогу книгозбірням цілком втілити свій потенціал як інструменту побудови інформаційного суспільства.

Відзначимо, що означені підходи створили можливість для розгляду ролі книгозбірень в соціумі, участі бібліотек у суспільних процесах, їхнього впливу на розвиток соціальних комунікацій, виявлення напрямів трансформації публічних бібліотек з урахуванням соціальних змін.

Теоретико-методологічне поле дослідження базується на фундаментальних підходах до бібліотеки як провідної соціокомунікативної установи суспільства, що доведено в монографічних дослідженнях В. О. Ільганаєвої, Л. Бейліса, І. О. Давидової, Н. М. Кушнарєнко, Г. В. Шемаєвої, М. Слободяника, О. М. Кобелєва, А. А. Соляник, О. Ю. Мар'їної, Т. Гранчак, В. Горового та ін.

Дослідження покладених на публічні бібліотеки функцій, місії та цілей із застосуванням соціокомунікативного підходу дало змогу на їх основі виділити та сформулювати напрями трансформації інформаційного сервісу бібліотек для забезпечення належного рівня обслуговування користувачів, що відповідатиме вимогам інформаційного суспільства. Застосування соціокомунікативного підходу до дослідження публічної бібліотеки засновано на методах аналізу, використання яких дозволяє розкрити особливості комунікативної природи людини, суб'єктів бібліотечної діяльності.

Актуальні трансформації в бібліотеці зумовлені впливом факторів макрота мікросередовища, адже сучасна публічна бібліотека являє собою комплексну соціокомунікативну установу, яка видозмінюється відповідно до нових суспільних умов.

Комунікативна природа соціокультурної діяльності бібліотек та системи «бібліотека-читач» зумовила використання соціокомунікативного підходу у дослідженні. Однією зі специфічних функцій для соціокультурної діяльності є комунікативна функція, яка має на меті реалізацію притаманних людині потреб

в спілкуванні через діяльність створених в бібліотеках клубів за інтересами, творчих об'єднань, проведення масових соціокультурних заходів і т. п. Зміст цієї функції стосовно бібліотечної соціокультурної діяльності становить виробництво, обмін, споживання і використання величезних обсягів інформації. У сфері соціокультурної діяльності дослідниками виділяється також і рольова функція публічної бібліотеки, яка орієнтована на оптимізацію використання вільного часу людини в умовах суспільних трансформацій. Отже, ці функції публічних бібліотек спрямовані на адаптацію особистості до функціонування у соціумі, розвиток творчих здібностей людини, забезпечення безперервної освіти тощо. Дослідження цих функцій дозволило сформулювати та охарактеризувати напрями удосконалення соціокультурної діяльності бібліотек в умовах суспільних перетворень сьогодення.

Використання системного підходу дозволило проаналізувати сучасний стан, охарактеризувати передумови і курс трансформації організаційної структури публічних бібліотек, причини здійснення організаційних змін у бібліотеках (вдосконалення системи обслуговування користувачів; потреби користувачів; запровадження і розвиток нових напрямків діяльності; пошук та вибір нових пріоритетів на основі нових інформаційних технологій). Завдяки використанню системного підходу систему публічних бібліотек було розглянуто як динамічну цілісність.

Використання принципів соціокультурного підходу полягало в спробі розгляду діяльності публічних бібліотек як єдності культури і соціальності. Його застосування зумовлено місією публічної бібліотеки: збереження нагромаджених знань, пам'яті людства у вигляді документів і нетрадиційних носіїв інформації; розповсюдження знань і інформації в суспільстві, інформаційно-бібліотечне обслуговування населення; культурно-просвітницька діяльність, спрямована на задоволення духовних потреб громадян та ін. На основі місії визначається роль бібліотеки, її короткострокові та довгострокові цілі. Використання положень

соціокультурного підходу ґрунтується на дослідженні феномена публічної бібліотеки.

Особливе значення мало дослідження проектної діяльності як способу трансформації і модернізації бібліотечних установ. Публічна бібліотека за допомогою розробки та втілення проектів вирішує проблеми як місцевого соціокультурного середовища, так і власні проблеми. Проекти відкривають для бібліотеки можливість взаємодії з цим середовищем, і саме тому проектна діяльність становить інтерес та має перспективи зі встановлення партнерських відносин з іншими суб'єктами.

Методологічні засади дослідження ґрунтуються на законодавчих та нормативних актах України, з яких складається система законодавчого регулювання бібліотечної діяльності, інформаційних відносин, включаючи діяльність мережі публічних бібліотек України.

Джерелознавчий аналіз літератури сприяв визначенню та структуруванню напрямів дослідження. До елементів дослідження відносимо такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, індукція та дедукція, джерелознавчий пошук та аналіз публікацій. Усі названі методи дослідження застосовувалися в їхній єдності і відмінності.

Висновки до 1 розділу

Доведено, що актуальність дослідження напрямів трансформації публічних бібліотек України як провідних соціокомунікативних установ держави зумовлена невідповідністю техніко-технологічних, функціональних, організаційних та управлінських трансформацій бібліотек до вимог інформаційного суспільства.

Теоретичну базу дослідження становлять фундаментальні праці з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства. Важливий внесок у розроблення її теоретико-методологічних засад здійснили такі українські дослідники: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. М. Горовий, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидова,

В. О. Ільганаєва, Л. І. Костенко, К. В. Лобузїна, О. Ю. Мар'їна, М. С. Слободяник, А. А. Соляник, Г. В. Шемаєва та ін.

Важливість проблеми дослідження шляхів трансформації публічних бібліотек України потребували використання комплексу методологічних підходів і методів, що сприяло ґрунтовному і цілісному її вивченню. Методологічну базу дослідження становлять такі загальнонаукові підходи: соціокомунікативний, системний, соціокультурний. Визначено, що необхідність визначення шляхів трансформації публічних бібліотек в українському суспільстві зумовлена зростаючими потребами користувачів у достовірній, оперативній інформації, які переважна більшість населення задовольняє через загальнодоступні бібліотеки – установи, що безплатно надають доступ до інформації та знань.

Необхідність застосування соціокомунікативного підходу зумовлена тим, що соціокомунікаційні трансформації сучасної публічної бібліотеки виявили її адаптивні можливості та здатність еволюціонувати в суспільстві. Вивчення сучасного стану публічних бібліотек як соціокомунікаційних установ суспільства ґрунтується на принципах системного підходу, який уможлиблює окреслити багатофункціональність та взаємозв'язки публічних бібліотек України із зовнішнім середовищем, визначити шляхи трансформації публічних бібліотек.

На основі застосування соціокультурного підходу розглянуто діяльність публічних бібліотек України з точки зору поєднання їх культурних та соціальних функцій, виявлено напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек.

На основі джерелознавчого аналізу структуровано існуючі напрями досліджень вітчизняного бібліотекознавства щодо трансформацій діяльності бібліотек.

РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Технологічні трансформації публічних бібліотек України

Пристосування бібліотек до техніко-технологічних змін інформаційного ринку втілюється у комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів комплектування, обробки та обліку фондів, обслуговування користувачів. Наразі багато публічних бібліотек володіють комп'ютерною технікою та використовують автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС), на базі яких здійснюють свою діяльність [68].

Нині відомо про сім АБІС, якими користуються українські публічні бібліотеки. Це ALEPH 500, Koha, ІРБІС, УФД (Український фондний дім), UniLib, MAPK-SQL, Absotheque UNICODE [24].

Фахівці розглядають АБІС як інформаційно-телекомунікаційні системи, які призначені для виконання завдань, які пов'язані з практикою обслуговування користувачів. Застосування такого програмного забезпечення покликано розв'язувати проблему опрацювання великих обсягів інформації, добору і упорядкування масивів електронних документів, банків і баз даних, створення єдиного інформаційного простору між бібліотечними установами [68], організації вільного доступу до інформаційних продуктів і ресурсів бібліотек та інших інформаційно-аналітичних структур. Використовуючи АБІС для обробки внутрішньої і зовнішньої інформації, бібліотекам вдається зробити помітний внесок до світового інформаційного простору шляхом представлення ресурсів книгозбірень у Всесвітній мережі [92].

Функціями АБІС, які є ключовими для стабільного і ефективного функціонування бібліотеки як сучасного інформаційного центру, виступають: бібліографічне та аналітичне опрацювання документів, ведення електронного каталогу, комплектування фондів та книгообмін, підготовка бібліографічних

видань в автоматизованому режимі, довідково-бібліографічне обслуговування на основі баз даних, облік та контроль видачі і повернення літератури, збір та обробка статистичних даних [91].

АБІС дозволяють книгозбірням збирати статистичні дані про обіг документів для коригування топології зберігання фондів, а саме передачі документів, які мають найбільший попит, з книгосховищ до зони оперативного обслуговування [88].

Сучасні книгозбірні активно створюють електронні каталоги друкованих і електронних видань (у тому числі корпоративні), бази даних своїх користувачів, складають річну статистичну та інформаційну звітність про діяльність в електронному форматі.

Процес комплектування фондів зазнає модернізації внаслідок використання Інтернет-технологій для відбору та замовлення примірників літератури. Нарівні з цим створюються та наповнюються фонди електронних документів, бібліотеки мають можливість отримувати електронні версії періодичних видань різноманітної тематики, матеріалів наукових конференцій, конгресів, симпозіумів тощо [56].

Заява ІФЛА на секції з комплектування та розвитку колекцій (1996 р.) стверджує, що бібліотекам належить перевага в забезпеченні доступу до електронної інформації. Згідно з нею користувачі бібліотек мають можливість ознайомлюватися та копіювати в дозволених межах матеріали, надані для доступу бібліотекою, навіть якщо ті захищені авторським правом. Щодо останнього зазначається, що тимчасове зберігання копій матеріалів, захищених авторським правом у системі електронної доставки документів, не вважається порушенням авторських прав [126].

Основною відмінністю нової бібліотечної технології формування фонду електронних документів є відсутність окремого фізичного носія для кожного документа, а також використання нових джерел та шляхів надходження – це, перш за все, вебресурси, комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного

зв'язку[88].

Залучення мережевих ресурсів дозволяє розв'язати проблему дефіциту бібліотечних ресурсів для забезпечення постійно зростаючої кількості інформаційних запитів, ускладнення специфіки потреб користувачів бібліотечного сервісу. Можливості Всесвітньої мережі надають доступ до значної кількості архівів цифрових публікацій із найрізноманітніших тем й передбачають швидкий зв'язок із традиційними виробниками інформації – видавництвами, газетами, державними установами тощо [92].

Електронні фонди бібліотек, які мають доступ до глобальних вебресурсів, можна поділити на два підфонди: перший – сукупність документів, які наявні на сервері бібліотеки або зберігаються у сховищі на окремих фізичних носіях; другий – документи, які розташовані на серверах інших установ та організацій, але на певних умовах надаються в користування для її абонентів. Освоєння бібліотеками глобальних мережевих технологій припускає два взаємопов'язані напрями: використання віддалених зовнішніх ресурсів та надання власних ресурсів для зовнішніх користувачів [41].

Вебархівування або вебхарвестінг є одним із можливих способів комплектування електронних фондів бібліотек. Вебархівування є процесом збору ресурсів певного сегмента Інтернету для довгострокового зберігання та надання доступу до них. Вебархівування може здійснюватися шляхом ручного відбору та архівування сайтів або автоматично за допомогою кроулерів (програм-роботів), які працюють на принципах пошукових машин. При роботі з кроулерами користувач має змогу самостійно налаштувати параметри збору інформації та визначити з яких доменів збиратимуться матеріали для зберігання. Після закінчення роботи кроулерів все ж потребується участь людини для перевірки зібраних програмою ресурсів та архівування інформації [23]. Використання кроулерів є ефективним для збору й архівування великих потоків інформації, яка часто оновлюється та ресурсів із коротким життєвим циклом [116].

Розширення можливостей доступу до банків та баз даних світових виробників інформаційної продукції забезпечується у бібліотеках шляхом передплаченого доступу до цих ресурсів. Передплачені ресурси відкривають для користувача доступ до світової наукової періодики через бібліографічні, реферативні, повнотекстові та інтегровані бази даних, які є важливими джерелами бібліографічної інформації [133]. Доступ до цих ресурсів зазвичай надається у приміщенні бібліотеки через комп'ютери локальної мережі.

Інтернет-технології надають нові можливості для комплектування бібліотечних фондів. Найпростішим способом обміну інформацією щодо необхідних для бібліотек видань є використання сервісів електронної пошти. Цей спосіб мережевого зв'язку створює умови для взаємного інформування про списки документів, запропонованих для державного і міжнародного книгообміну. Ще одну можливість для онлайн-перегляду матеріалів, що містять відомості про друковані та електронні видання, надають передплатні агенції та книготорговельні організації, які мають автоматизовані банки даних та здійснюють комплексне обслуговування книгозбірень. Замовлення наявних у цих банках даних документів і оперативний контроль ходу виконання замовлень здійснюється також в онлайн режимі [41].

Бібліотеки можуть користуватися фолксономними (рекомендаційними) сервісами для прогнозування попиту на певну літературу та для раціонального комплектування фонду. Суть таких сервісів, а по суті соцмереж, полягає у користувацькій категоризації інформації шляхом створення закладок, додання власних міток (тегів) і рекомендацій. Та чим більше користувачів певним чином відреагують на те чи інше джерело інформації, тим точнішим виявиться його оцінка на основі математичних розрахунків. На базі таких рекомендацій створюється можливість відбору ресурсів певної тематики або форми подання. Яскравим прикладом рекомендаційного сервісу, що був започаткований як суто книжковий, а нині значно розширив тематичні кордони, є IMHO.net.ru. [90, 91].

Автоматизація торкається таких форм бібліотечного сервісу як процес

видачі та приймання літератури, довідково-бібліографічне обслуговування. Впровадження технології електронної видачі документів, по-перше, є кроком до поліпшення обслуговування дистантних користувачів, особливо під час пандемічних обмежень, по-друге, значно зменшує проблему невчасного повернення документів та користувачів-боржників [97].

Завдяки використанню сучасних телекомунікаційних засобів зв'язку та мережевих технологій користувачі бібліотек можуть дистанційно звертатися до книгозбірень для замовлення першоджерел з книгосховищ. Ця можливість зменшує витрати часу користувача на очікування доставки замовлених першоджерел з книгосховища – на момент прибуття користувача до бібліотеки потрібні йому документи вже знаходяться на бронеполіцях. Водночас бібліотеки можуть збирати статистичні дані про обіг документів для подальшого коригування топології зберігання фондів, коли видання з найбільшим попитом передаються з книгосховища до зони оперативного обслуговування [88, 41].

Оптимізація і раціоналізація методів бібліографування та бібліографічного пошуку відбувається шляхом використання новітніх технологій у бібліотечній практиці та удосконалення методів опрацювання масивів електронної інформації. Прикладом практичного втілення технології організації знань є вебпортал Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, на якому при організації пошукової системи були використані застосовувані у бібліотечній сфері семантичні технології бібліографування, систематизації, предметизації, анотування, реферування, аналітичний опис документних масивів певної тематики. Шляхом застосування даних технологій реалізується інтелектуальний доступ до інформаційних ресурсів [80].

До довідково-бібліографічного апарату бібліотеки включаються зовнішні інформаційні ресурси Інтернету, а для каталогізації ресурсів Інтернету користуються метаданими. Метадані визначаються фахівцями як «інформація про інформацію» відносно вебресурсів. У певному сенсі бібліотечні каталоги можуть розглядатися як набір метаданих, оскільки каталожні записи є

інформацією про наявні у бібліотечному фонді документи. За аналогією зі стандартами бібліографічних описів існує протокол Dublin Core, який визначає набір елементів для ідентифікації вебресурсу та забезпечення можливості його пошуку. І хоча семантично записи Dublin Core схожі на спрощений каталожний запис, процес створення та використання метаданих суттєво відрізняється від процесу каталогізації [133].

Цікавим є досвід каталогізації Інтернет-ресурсів Кропивницькою ОУНБ імені Д. І. Чижевського, де у рамках проєкту «Метадата» було розроблено оригінальне програмне забезпечення «Редактор-конвертор метаданих». О. М. Волохіним було запропоновано технологічну схему конвертації метаданих до електронного каталогу бібліотеки: Дублінське ядро метаданих – конвертація в UNIMARC – імпорт до бібліографічної бази даних з застосуванням АБІС ІРБІС-64. У випадку, якщо вебсторінка не вміщує метаданих Dublin Core «Редактор-конвертор метаданих» створює їх із можливих супутніх даних. Програмне забезпечення розміщене у вільному онлайн доступі [31].

Автоматизація обліку фондів передбачає використання такої технології автоматизованої ідентифікації як штрихове кодування. Саме ця технологія дозволить контролювати систему обслуговування і забезпечувати зв'язок між АБІС і фізичними потоками документів. Штрих-код є послідовністю чорних і білих смуг, що представляє інформацію у вигляді, зручному для читання технічними засобами. Прототипом такого способу зображення була азбука Морзе. Дана технологія є найрозповсюдженішою серед засобів автоматизованої ідентифікації. Завдяки її відносній дешевизні вона є найбільш економічно доцільною для використання навіть у невеликих бібліотеках. Для формування штрих-кодів документів книгозбірні мають визначити власні правила, за якими тому чи іншому документу буде присвоєно ідентифікаційний номер, звісно зважаючи на чинні міжнародні стандарти у сфері автоматичної ідентифікації. Друк штрих-кодів може здійснюватися безпосередньо у бібліотеці з термотрансферного принтера [119].

Для підвищення ефективності застосування технології штрихового кодування в обслуговування користувачів, доцільним є нанесення штрих-кодів як на фондові документи, так і на читацькі квитки. Проведення одночасного штрихового кодування цих двох потоків забезпечить повний контроль за рухом кожного документа, виконання автоматизованого аналізу читацького попиту й поліпшення структури й організації бібліотечних фондів [40]. Варто зазначити, що для коректного застосування технології штрих коду обов'язковим є опис усіх документів бібліотечного фонду в електронному каталозі.

Ще однією технологією двомірного кодування, яка знайшла своє застосування у бібліотечній практиці є QR-код. QR – скорочення від «QuickResponse», що означає «швидкий відгук», тобто QR-код покликаний швидко доносити зашифровану інформацію до користувача. Технологію QR-коду винайдено і розроблено японською компанією «Denso-Wave» у 1994 р. Як правило, QR-код складається з чорних квадратів, які розташовуються у квадратній сітці на білому фоні. Дане зображення може бути зчитано сканером, камерою будь-якого пристрою, де встановлена програма для читання QR-коду чи онлайн-сервісами з розпізнавання QR-коду. Оскільки QR-коди наразі найчастіше використовують для кодування гіперпосилань чи географічних координат, QR-код у бібліотеках може втілюватися у вигляді ай-стоперів (eye stopper – помітний візуальний елемент оточення для привернення уваги до певного об'єкта), які допомагають зорієнтуватися у бібліотеці, рекламують певні інформаційні продукти й послуги чи анонсують майбутні масові заходи. Оформлюючи виставку, інформаційні стенди, роздаткові матеріали, бібліотекарі мають змогу розширити спектр інформації, що надається користувачам – QR-коди можуть направляти користувачів на вебсторінки зі тематичними списками книг, довідковими матеріалами про авторів, віртуальні виставки тощо. Корисними та ефективними QR-коди є під час проведення бібліотекою масових заходів, квестів, онлайн-вікторин. QR-код також дає можливість завантажити книгу на свій смартфон. Прикладом подібної практики є національний проєкт

«Інноваційні «Мобільні бібліотеки» від МТС» (2013 р.), у рамках якого на головних вулицях українських міст розташовувалися стенди із зображенням полиць з книжками, на корінцях яких були розміщені QR-коди, з посиланнями на безплатні електронні версії літературних творів [22].

Дедалі частіше бібліотеки використовують електронні документи, відмовляючись від їх паперових дублікатів. Безпаперові технології впроваджуються на основі оптимізації бібліотечної діяльності для переходу до електронної документації та створення системи управління нею, яка включатиме до себе реалізацію процесів створення, зберігання та надання електронних документів у користування. Переходу до безпаперових технологій передують системне дослідження специфіки роботи структурних відділів бібліотеки. Результати дослідження далі стають підґрунтям для розробки алгоритму автоматизованого обслуговування, тобто технологічної схеми усіх процесів, які потребують інновацій. Наприкінці підготовчого етапу проводиться впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для спрощення процесів обслуговування та навчання персоналу роботи із програмними і технічними засобами [67].

Важливу роль у веборієнтованому розвитку бібліотек відіграє використання мережевого програмного забезпечення, використання якого не вимагає потужного апаратних засобів, інсталяції великих програмних комплексів і дає змогу використовувати потужність вебплатформ, віддалених сервісів, хмарних сховищ, інтерактивних вебдодатків [87].

Хмарні технології покликані раціоналізувати процеси обробки та збереження інформації. «Хмари» дозволяють швидко розширити набір сервісів або одержати до них доступ без капітальної модернізації свого базового центру обробки даних [94].

Концепція хмарних технологій зародилася у 1960 р. після висловлення Дж. Маккарті – американським фахівцем з теорії електронних обчислювальних машин, припущення, що в майбутньому можливість скористатися комп'ютером

для проведення будь-яких обчислень надаватиметься за аналогією надання комунальних послуг. Під терміном «хмарні технології» фахівці розуміють технології для віддаленого опрацювання та зберігання даних, при чому програмне забезпечення для цих процедур надається як Інтернет-сервіс [110].

Термін «хмарні обчислення» визначається дослідниками як модель забезпечення повсюдного та зручного мережевого доступу до об'єднання обчислювальних ресурсів, і які можуть бути оперативно надані та звільнені з мінімальними управлінськими затратами та зверненнями до провайдера. До перших хмарних сервісів, що дали поштовх розвитку наступній генерації, належать: Dropbox, Vox.com, GoogleDrive, UbuntuOne, MicrosoftSkyDrive, Яндекс.Диск. Технологія хмарних обчислень надає бібліотекам право використовувати різноманітне програмне забезпечення як дистанційні сервіси, що важливо для книгозбірень з невеликими обсягами фінансування, оскільки це сприяє економії коштів на придбання апаратних засобів і ліцензованого програмного забезпечення. Разом з цим зникає необхідність облаштування значної кількості автоматизованих робочих місць для користувачів, тому що доступ до хмарного сховища користувачі можуть мати з власних пристроїв [109].

Присутність та розгортання діяльності українських бібліотек у віртуальному медіапросторі виражається у таких формах комунікації, як інформаційні портали, сайти, електронні колекції, репозитарії, блоги, форуми для професійного спілкування, представництва у соцмережах тощо. Попри освоєння нових технологій, діяльність бібліотек онлайн залишається, по суті, традиційною та має тенденцію до спрощення. Віртуальні ініціативи бібліотек, розроблені на засадах тісної та взаємовигідної співпраці з користувачами, розвиваються, головним чином, повільно, нерідко зникаючи, виявляючись неефективними у порівнянні з численними мережевими проєктами та медіаучасниками, які, змагаючись за увагу аудиторії, створюють принципово новий контент [86].

Важливим є питання ефективного керування контентом вебсайту будь-

яким бібліотечним фахівцем, який не має спеціальних знань і навичок з розробки та підтримки вебдодатків або вебпродуктів. Розв'язанням цієї проблеми може бути використання програмних комплексів управління контентом, наприклад, системи Libcms, особливістю якої є те, що цей продукт створювався як масштабне рішення, за допомогою якого можна створювати як невеликі бібліотечні сайти, так і складні інформаційні портали [90].

На сьогодні соціальні мережі є одними з основних і найшвидших засобів поширення інформації. Бібліотечні представництва у Facebook, Twitter, Instagram та інших соцмережах дають змогу удосконалювати інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів, помітно підвищити його ефективність, інформувати користувачів стосовно проведення масових заходів, виставок, конференцій тощо [90]. На думку бібліотекарів соціальні мережі доповнюють функціональні можливості офіційних сайтів. Соціальні мережі з точки зору бібліотек є доступним, популярним і зручним комунікаційним каналом. Фахівці SMM радять бібліотекам створювати офіційну сторінку, яка надає можливість мати необмежену кількість прихильників, котрі стають прихильниками ресурсу за власним бажанням. Адмініструванням сторінки може займатися як один, так і декілька фахівців. Створення груп вважається доцільним для об'єднання користувачів за інтересами та більш тісного спілкування в межах певного проєкту [73].

Публікації бібліотечних установ у соцмережах це, головним чином, новини про діяльність, повідомлення про нові надходження, звіти, оголошення, анонси, презентації та інші різноманітні заходи [90]. Переважно, таке наповнення новинної стрічки бібліотечного представництва у соцмережі є дублюванням повідомлень з розділу «Новини» на офіційному сайті книгозбірні. Відповідно, більшість таких публікацій не є оригінальними, не враховують специфіку користувачів і функціональні можливості цих вебсервісів [121]. Моніторинг сторінок книгозбірень у соцмережах дає змогу стверджувати, що інтерактивні можливості сервісів Web 2.0 не використовуються повною мірою у

взаємодії бібліотек та їхньої аудиторії. У групах для спілкування знаходимо лише поодинокі коментарі, а тематичні обговорення досить часто не перетворюються на плідну конструктивну дискусію. Зазвичай користувачі лише переглядають дописи і реагують на них «лайками», не демонструючи наразі готовності до іншої ефективної взаємодії, а бібліотекарі не володіють прийомами створення таких умов, за яких читач хотів би висловити свою думку [73].

Блог (від англ. web log – мережевий журнал) – це вебсайт, на якому його автор (блогер) регулярно створює дописи довільної тематики. Деякими дослідниками блог вважається неформальним гібридом щоденника та журналістики [79]. Головною відмінністю блогу від щоденника є можливість інших користувачів додавати коментарі до дописів, тим самим вступаючи у публічну дискусію з автором. Блоги призначені для знаходження співрозмовників, однодумців, людей зі спільним колом інтересів, а отже можемо сказати, що основна функція блогів – комунікативна. Бібліотечні установи часто використовують блоготехнології для самопрезентації, обміну професійним практичним досвідом тощо. Для створення та налаштування блогів існують широкі можливості в рамках таких безплатних платформ як WordPress, TextPattern, Drupal, Joomla, які мають готові шаблони та плагіни. Отже, блоготехнології є достатньо доступними з технічних та економічних точок зору і є прийнятними для включення до арсеналу вебтехнологій, використовуваними бібліотеками.

Форум – це вебресурс для спілкування за визначеними тематиками, названий за аналогією із форумами в містах Стародавнього Риму – площами, які слугували центрами суспільного і політичного життя. Форуми можуть бути як частиною вебпорталів, так й існувати автономно, без прив'язки до певного сайту. Досить розповсюдженим є створення форумів на форумних сервісах зі спільним програмним забезпеченням (такі як Invision Community, vBulletin, phpBB, Simple Machines Forum), а користувачам для зберігання інформації виділяється окрема частина дискового простору. Форум є асинхронним засобом комунікації через

те, що повідомлення у темах форуму пишуться і читаються в різний час. Загалом у бібліотечній практиці форумами користуються для обговорення професійних питань, обміну думками з приводу нагальних проблем галузі тощо [79].

Вікі – це вебсайт з можливістю відкритого редагування вмісту сторінок. Метою вікі є колективна генерація знанневих ресурсів, їхнє накопичення і вільний обмін. Найвідомішим вікіпроектом є Вікіпедія – відкрита багатомовна онлайн-енциклопедія, статті для якої пишуться та редагуються спільнотою волонтерів. Елементи вікітехнології доступні й для користувачів найбільшого онлайн бібліографічного каталогу WorldCat, де вони використовуються для доповнення елементів бібліографічного опису, додання ключових слів, персональних анотацій та оглядів [79].

У бібліотечній роботі потенціал вікітехнологій може бути використаний для створення інтерактивних навчальних матеріалів, колективної організації фактографічних і довідкових баз даних, організації довідково-бібліографічного обслуговування (архіву виконаних довідок) тощо [121].

Дослідники виявили, що українські бібліотеки майже не використовують можливості вікітехнології у своїй практиці. Зазначається, що «зв'язок між вікісервісами та бібліотеками забезпечують лише присвячені установам сторінки Вікіпедії» [121, 98]. Серед оригінальних вікіпроектів за авторства бібліотечних фахівців відзначають «Короткий посібник користувача АБІС Коґа», який, однак, став у пригоді обмеженому колу користувачів через невелику кількість упроваджень даної АБІС у роботу українських бібліотек (22 бібліотеки станом на 2021 рік) [98].

Напрямок бібліотечної роботи зі збереження документних ресурсів отримав нові перспективи з появою та удосконаленням технічних засобів для сканування документів на паперових носіях та створення страхових фондів. Страхові фонди зазвичай формуються заради збереження особливо цінних видань, документів підвищеного попиту, документів з недовговічною основою та примірників, фізичний стан яких є незадовільним. Страхові фонди можуть створюватися

шляхом мікрофільмування, запису на оптичні, жорсткі диски тощо [116].

Варто зазначити, що використання сканувальної техніки може прискорити старіння та зношення паперової основи документів, оскільки, за результатами досліджень, інтенсивність освітлення документів під час сканування і теплота, що випромінюється лампами та іншим обладнанням погіршують фізичний стан матеріального носія. Тому реставрація пошкоджених документів та стабілізаційна обробка до та після процедури оцифрування забезпечуватиме максимальне збереження інформації, надасть можливість широкого доступу до неї користувачів та унеможливить подальше погіршення фізичного стану документів [51].

Ще одним важливим напрямком використання інноваційних технологій у галузі збереження бібліотечних документних ресурсів стає створення та ведення баз даних фактичного фізичного стану масивів документів, електронна паспортизація книгосховищ, електронний паспорт обстеження стану окремих документів [51].

Використання у будівлях бібліотек технологій «розумного будинку» та «навколишнього інтелекту» хоча і є дорогим для впровадження, але відкриває перспективи для майбутніх фінансових заощаджень. «Розумні будинки» здатні реагувати на зміни у навколишньому середовищі завдяки спеціальним сенсорам, системі автоматичного моніторингу та системі керування інженерним обладнанням будівлі. Такі системи здатні аналізувати такі показники: кількість читачів у читальних залах, наявність бібліотекарів у книгосховищах, температуру та вологість повітря, рівень освітлення, ступінь кондиціонування приміщень, і на основі цих даних «керувати» будівлею бібліотеки для створення комфортних умов користувачам, працівникам та для збереження енергії. Зі свого боку, технології штучного «навколишнього інтелекту», аналізуючи показники сенсорів, здатні передбачати поведінку людей, ухвалювати самостійні рішення та взаємодіяти з людьми, використовуючи мультимедійні пристрої та голосових помічників [98].

Поки що українські бібліотеки через брак коштів не можуть дозволити собі впровадження технологій «розумного будинку». Контроль за рівнем освітленості, температурою та вологістю приміщень відбувається у ручному режимі. Моніторинг та ведення статистики параметрів мікроклімату може здійснюватися засобами телефонного зв'язку та через ведення електронної бази даних, де регулярно фіксуються відповідні показники [97].

2.2. Організаційні зміни в діяльності публічних бібліотек

Організаційні зміни у публічних бібліотеках головним чином стосуються упровадження нових інформаційних технологій, трансформації традиційних бібліотечних технологій, поділу праці, кадрової політики, появи нових структурних підрозділів, розширення спектру компетенцій бібліотечного персоналу.

Першим кроком до організаційних змін стала поява перших персональних комп'ютерів та упровадження локальних мереж, що відбулося у середині 1980-х рр. Ці зміни зумовили виокремлення в структурі публічних бібліотек відділів комп'ютеризації та технічної підтримки.

У 1990-х рр. продовжувався процес комп'ютеризації бібліотек, який доповнився поступовим упровадженням спеціалізованих бібліотечних програмних комплексів. У цей час розпочалася автоматизація бібліотечних процесів і тому у публічних бібліотеках почали створюватися відділи та сектори автоматизації, спрямовані на формування електронних каталогів, адміністрування баз даних.

З початку 2000-х рр., у зв'язку зі значним поширенням Інтернету, бібліотеки почали заявляти про себе у вебпросторі, користуючись технологіями Web 1.0 та Web 2.0. На цьому етапі постала необхідність оцифрування інформаційних ресурсів, а отже і виокремлення в організаційній структурі бібліотек відділів зі створення електронних ресурсів та секторів дистантного

обслуговування користувачів.

Щоб бути конкурентоспроможними на ринку інформаційних продуктів та послуг бібліотеки потребували маркетингових, рекламних структурних підрозділів та PR-відділів [14].

Діяльність бібліотек з інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади потребувала створення відповідних аналітичних служб, центрів, фахівці яких мають компетенції та навички опрацювання й осмислення знанневих ресурсів, логічного аналізу матеріалів, що містять оцінку повідомлень, концепцій, рекомендацій тощо [92].

Розвиток публічних бібліотек як інформаційних соціально-комунікаційних структур передбачає створення в бібліотеках мультимедійних центрів, медіатек, що дозволяє поліпшувати соціально-комунікаційну інфраструктуру суспільства. У зв'язку з тим, що у медіатеках поєднуються різні за формою види інформації та, відповідно, різні методи роботи з джерелами інформації, можна стверджувати, що термін «бібліотекар» недоцільно використовувати відносно фахівця, який працює з мультимедіа. Натомість дослідники пропонують вживати термін «медіатекар» [60, 77].

Успішна реалізація у 2009-2014 рр. програми «Бібліоміст» та участь книгозбірень у конкурсах у рамках проєктів «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)» та «Вікно в Америку» дозволили започаткувати створення інтернет-центрів у обласних, районних і сільських бібліотеках [14].

Актуальність навчання користувачів навичкам пошуку та роботи з електронними джерелами інформації, методам відбору та верифікації інформації зростає внаслідок проникнення сучасних інформаційних технологій до багатьох сфер життя суспільства. Відповідно, бібліотеки, виконуючи свою просвітницьку функцію, розпочали активне проведення безплатних курсів комп'ютерної грамотності для населення. Ця діяльність вже стала найпоширенішою бібліотечною практикою [94,47].

Для бібліотек процес євроінтеграції України відзначився створенням

центрів європейської інформації. Їхня мережа налічує 24 центри, які працюють у структурі ОУНБ. Центри європейської інформації пропонують користувачам консалтингові послуги та безплатний доступ до інформаційних ресурсів інституцій ЄС, інформування про економічні, політичні, освітні та культурні процеси у Європі, участь в наукових, молодіжних та інших програмах ЄС. На базі центрів європейської інформації проводяться освітньо-інформаційні заходи, спрямовані на популяризацію знань і сприяння інтеграції України до європейської спільноти [28].

Частина ОУНБ та бібліотек вишів за підтримки посольства США в Україні у рамках проєкту «Вікно в Америку» утворила у своїй структурі творчі лабораторії – мейкерспейси. Мейкерспейс – це простір, де користувачі можуть спільно використовувати технічні та програмні ресурси (3D-сканери, 3D-принтери, дизайнерське програмне забезпечення) для проведення роботи над проєктами, для навчання, перетворення ідей на продукти [98].

Залежно від потреб громади бібліотека може працювати як муніципальний інформаційний центр, центр правової інформації, довідкова установа [19]. Фахівці зауважують, що робота більшості бібліотек поступово переходить від «формату книгосховища» до «формату інформаційно-культурного центру для громади». Вони трансформуються у простори взаємодії громади та бізнесу з державними та місцевими органами влади. Бібліотеки долучилися до процесу просування технологій електронного урядування шляхом створення у всіх регіонах України мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації органів державної влади, де користувачі можуть в автоматизованому режимі отримати доступ до мережевих ресурсів органів влади та управління будь-якого рівня та навчитися звертатись до органів місцевого самоврядування [94].

Публічні бібліотеки успішно зарекомендували себе як місце спілкування й організації змістовного дозвілля для різних категорій користувачів [11]. Відповідаючи на зростаючі інформаційні потреби користувачів публічні бібліотеки сьогодні розвивають унікальні моделі інформаційного

обслуговування для різних категорій населення. Так, у приміщеннях книгозбірень можливе функціонування спеціалізованих консультаційних центрів, юридичних приймалень, центрів соціальної допомоги [94].

Зважаючи на зміни організаційній структурі та перехід до інтелектуальних інформаційних технологій перед бібліотекарями постала необхідність опанування нових компетенцій, постійного підвищення кваліфікації та навіть залучення до роботи у бібліотеках спеціалістів з інших галузей.

Сучасний бібліотекар має володіти навичками роботи з оргтехнікою (комп'ютер, принтер, сканер тощо), мультимедійними пристроями (мікрофон, відеокамера, фотоапарат, проєктор, інтерактивна дошка тощо) та програмним забезпеченням (АБІС, видавничі системи). Від нього також вимагається володіння знаннями та навичками в галузі інформатики, лінгвістики та менеджменту знань. Крім того, бібліотекар мусить мати навички ведення діалогу, володіти на достатньому рівні мистецтвом полеміки та дискусії [47].

З'явилися нові штатні посади, необхідні в умовах інформатизації бібліотечної діяльності: системний адміністратор, контент-менеджер, SMM менеджер та ін. [14, 16].

Упровадження та використання бібліотеками мережевих комп'ютерних технологій потребувало залучення таких спеціалістів як адміністратор баз даних, менеджер інформаційних систем. Зі свого боку, розвиток web-сервісів Інтернету зумовив необхідність допомоги фахівців з вебдизайну, онлайн-публікацій, телеконференцій тощо [79].

Технологічні та організаційні трансформації посилюють вимоги і до керівників бібліотек. Це передусім навички аналізу власної управлінської діяльності, зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на організацію праці, сприйняття вітчизняного та закордонного досвіду для удосконалення управлінської діяльності.

Збереження конкурентоспроможності бібліотеки на інформаційному ринку потребує постійного перегляду політики, стилю і методів управління.

Завдяки застосуванню методів реінжинірингу керівники бібліотек здійснюють перепроєктування чинних бібліотечних процесів, послуг і бібліотек загалом, базуючи інноваційну діяльність на використанні інформаційних технологій, програмних продуктів [100]. Як зазначає І. Давидова, реінжиніринг «застосовується в разі необхідності радикальних змін, що передбачає створення цілком нових, ефективніших бізнес-процесів на підприємстві без урахування їх старої організації» [43].

2.3. Трансформації інформаційного сервісу публічних бібліотек України

Техніко-технологічні зміни, що відбуваються у публічних бібліотеках вплинули також на сервісну складову їхньої діяльності. В основному трансформації торкнулися наявних бібліотечних послуг, проте не варто забувати й про появу нових сервісів.

Комп'ютеризація спричинила появу таких послуг у межах бібліотеки: пошук в електронному каталозі бібліотеки, надання доступу до баз даних та окремих інформаційних матеріалів в електронному форматі, надання доступу до ліцензованого програмного забезпечення для дослідницьких та навчальних цілей, курси комп'ютерної грамотності, надання доступу до мультимедійних продуктів та ін.

У бібліотеках можуть використовуватися наступні моделі надання послуг за допомогою хмарних технологій:

1. Програмне забезпечення як послуга – передбачає отримання бібліотекою доступу до інтегрованої платформи для розробки, тестування та підтримки проєктів зі створення інформаційних продуктів;

2. Віртуальне робоче місце – передбачає надання користувачу бібліотеки чи її працівникові можливостей та засобів створення необхідного програмного забезпечення, з запропонованого провайдером переліку.

3. Платформа як послуга – у межах цієї моделі бібліотека має змогу розмістити власні або придбані інформаційні ресурси на базі хмарної інфраструктури.

4. Інфраструктура як послуга – полягає в забезпеченні бібліотеки віртуальною комп'ютерною інфраструктурою (операційна система, системне програмне забезпечення, апаратна частина сервера) для використання ліцензійного програмного забезпечення, створення власних інформаційних продуктів та ресурсів і їхнього безпечного зберігання [109].

Для дистантних користувачів бібліотеки пропонують фахове онлайн консультування, віртуальні довідки, замовлення літератури через сервіси електронної пошти або через сайт бібліотеки, електронну доставку документів, довідково-бібліографічне обслуговування засобами телекомунікаційних мереж, проведення онлайн конференцій, вебінарів і презентацій, віртуальні екскурсії тощо.

Надання інтерактивних послуг є відносно новою практикою обслуговування користувачів публічних бібліотек України [18]. Бібліотечні фахівці працюють над створенням нових інформаційних продуктів: консолідована інформація, електронні каталоги, бази даних і тематичні колекції, віртуальні виставки, подкасти, буктрейлери та ін.

Створення електронних колекцій документів є одним з варіантів розв'язання проблеми архівного збереження електронних бібліотечних ресурсів. Такі електронні бібліотечні фонди мають забезпечувати процеси обробки, архівного зберігання та експертизи цінності документів та обов'язково бути сумісними з АБІС, яка впроваджена у роботу бібліотеки [116].

Портал, який надає доступ до колекції електронних документів повинен мати набір функцій для збору, обробки та представлення:

1. Загальних статистичних даних про склад інформаційних ресурсів електронної бібліотеки, динаміку їхньої зміни, тематичного різноманіття;
2. Даних про кількість користувачів і користувацьких звернень, кількість

тривалість перегляду матеріалів;

3. Статистики щодо ефективності обслуговування окремого користувача – кількість звернень, кількість використаних ресурсів, кількісна характеристика наданих послуг;

4. Кількісних та якісних характеристик функціонування системи – середня швидкість доступу до сервера, середній час пошуку та ін.

Постійний контроль та аналіз сумарної статистичної інформації про роботу вебресурсу необхідний для визначення його ефективності, попиту серед користувачів, а також сприяє оптимізації процесів її комплектування та удосконаленню правил надання доступу до електронної бібліотеки [82].

Продуктування інформаційно-аналітичних продуктів стало одним з проявів поступової трансформації бібліотечних установ у сучасні інформаційні центри. Консолідована інформація визначається дослідниками як інтелектуально опрацьована інформація, яка представлена у прийнятній для використання формі та може бути використана для прийняття рішень. Найбільшу цінність для користувачів представляють такі продукти консолідації інформації, які містять аналіз проблеми та пропонують декілька варіантів її вирішення. Процес консолідації інформації включає традиційні процедури аналітико-синтетичної переробки інформації, що покладені в основу створення бібліографічної, реферативної, оглядової інформації. Відмінністю консолідованої інформації є її створення внаслідок опрацювання первинних документів [7].

До консолідованої інформації відносять документи оперативного інформування стосовно певної сфери суспільної діяльності та документи, які є результатом інформаційно-логічного аналізу вихідних джерел і містять оцінку повідомлень, ідей, концепцій, прогнозів, рекомендацій. До першої групи документів належать інформаційно-аналітичні довідки (оглядові, ситуативні, моніторингові, експрес-довідки, бізнес-довідки), досьє, дайджести. Виклад інформації у подібній стислій формі усуває надмірну деталізацію, зменшує інформаційні шуми, сприяє оперативному сприйняттю та кращому розумінню

споживачем. До другої групи відносять аналітичні огляди (огляди-висновки, огляди-прогнози), рекомендаційні та проблемні записки, прогнози, звіти, аналітичні доповіді. Такі інформаційні форми дозволяють вміщувати у документ матеріали різного характеру та з різних галузей знань, дають змогу доповнювати матеріал коментарями, висновками, прогнозами [1].

До інформаційно-аналітичної продукції бібліотек ще належить: реферування літератури у рамках наповнення електронних каталогів, аналітичні огляди, тематичні поточні реферативні збірники, оперативне аналітичне інформування наукових та владних структур.

Для популяризації книги та читання створюються буктрейлери, подкасти, віртуальні виставки та екскурсії. Віртуальна книжкова виставка – це спеціально відібрані та систематизовані твори друку, електронні ресурси та інші джерела інформації, які розміщені в мережі Інтернет та призначені для огляду, ознайомлення та використання дистантним користувачам бібліотеки. Віртуальні виставки відкривають можливість для ширшого залучення додаткових інформаційних джерел, які при цьому часто не потребують залучення коштів. Фахівці зазначають, що віртуальні виставки все частіше створюються в інтерактивній формі з використанням усіх переваг вебсередовища [20]. Завдяки створенню виставок у віртуальному форматі забезпечується збереженість документів, термін демонстрації виставки може бути необмеженим, перегляд виставки доступний кожному охочому у будь-якому місці та у будь-який час.

Віртуальна екскурсія – це організаційна форма навчання, яка відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реально існуючих об'єктів. Віртуальна екскурсія є мультимедійною та може включати до себе панорамні фото, відео, музичне супроводження, текст та посилання. На відміну від відео або слайд-шоу віртуальні екскурсії є інтерактивними, адже дають можливість наближати або віддаляти зображення, детально розглядати об'єкти, озиратися навкруги, переміщуватися між активними зонами [65]. Для створення власних віртуальних екскурсій бібліотеки можуть користуватися безплатними сервісами

Google Maps, Google Earth, Tour Builder, Tour Creator, Google Arts & Culture. Бібліотекарі мають змогу поєднувати у віртуальних турах місця, пов'язані з іменами письменників чи подорожами їхніх літературних героїв, або навіть створити екскурсію своєю бібліотекою [20].

Буктрейлер – це короткий відеоролик, створений заради привернення уваги до певного книжкового видання. У буктрейлері зазвичай коротко, жваво та ефектно висвітлюється зміст твору через візуальне подання інформації (слайд-шоу, відеокліпи або анімація), обов'язково залишаючи певну «недомовленість», оскільки головна мета буктрейлера – створити певний настрій та спонукати людину до прочитання книги. Буктрейлери вважаються ефективними маркетинговими інструментами просування книг, тому що сучасній аудиторії набагато цікавіше і звичніше переглянути видовищний відеоролик, ніж читати традиційну анотацію [107,69].

Подкаст – це аудіофайл, який поширюється в Інтернеті та за своїм змістом нагадує лекцію, радіошоу або звукову виставу на довільну тематику. Подкасти дозволяють слухачам сприймати інформацією без відриву від інших справ. Першим сервісом, який запровадив можливість завантаження та прослуховування подкастів був iTunes. Наразі подкасти розміщуються як на спеціалізованих платформах (Rhythmbox, gPodder, Spotify), так і у блогах, на відеохостингах та у соцмережах. Бібліотечні подкасти можуть вміщувати інтерв'ю, історико-краєзнавчі нариси, анонси подій, рекламу бібліотечних послуг, буктрейлери тощо [129]. Розміщення подкастів може сприяти підвищенню відвідуваності сайту чи іншого бібліотечного ресурсу, адже подкасти є новим окремим медіажанром, який привертає увагу користувачів.

Зважаючи на наявну тенденцію до зростання кількості користувачів мобільних пристроїв, бібліотеки сьогодні надають доволі широкий спектр мобільних послуг. До нього можна віднести мобільні версії сайтів та електронних каталогів, різноманітні мобільні додатки, SMS-інформування та довідкове обслуговування, послуги мобільного навчання, доступ до

інформаційних ресурсів через використання QR кодів, навігація бібліотекою за допомогою технології iBeacon, сповіщення користувачів про новини та найближчі події за використання технології RSS каналів. Деякі закордонні бібліотеки на мобільних версіях власних сайтів пропонують послуги з автоматичного продовження терміну користування книгою, бронювання робочого кабінету, перевірки наявності вільних комп'ютерів [12,76].

З досвіду впровадження мобільних додатків серед вітчизняних бібліотек можна виокремити пілотний проєкт Дніпровської міської ЦБС «Мобільна бібліотека для мобільних людей» (2013-2014) та розроблений у його рамках мобільний додаток DneprLibrary (Бібліоновини, листопад 2013). Додаток дає можливість скористатися сервісом віртуальної довідки, а також пропонує до уваги розділ «Топ-10 книг», куди потрапляють найцікавіші новинки з фондів ЦБС. До цього списку обов'язково додаються фото обкладинок, анотації та демоверсії. Користувачі завжди мають змогу ознайомитися з першими сторінками творів та, за бажання, залишити заявку, а бібліотека, зі свого боку, безплатно надішле електронну версію. Додаток оповіщує не тільки стосовно новин бібліотеки, а й про культурні заклади та заходи міста [21].

Комп'ютеризація та диджиталізація бібліотечного простору суттєво змінює традиційні бібліотечні процеси, якісно їх покращує та робить бібліотечно-інформаційний сервіс набагато оперативнішим та зручнішим для користувачів [68], що є одним із вирішальних факторів існування бібліотек в умовах ринкової економіки. Нарівні з цим, якість та змістовне наповнення інформаційної продукції, орієнтація бібліотечної діяльності на користувачів, а саме: вивчення демографічного і професійного складу, потреб користувачів, ситуацій використання того чи іншого інформаційного продукту, взаємодія з користувачами та отримання зворотного зв'язку [53], посилює позиції бібліотек як орієнтирів у мінливому інформаційному просторі сучасності.

Висновки до 2 розділу

Аналіз динаміки техніко-технологічного розвитку публічних бібліотек України, що здійснювався на основі моніторингу вебсайтів публічних бібліотек України за 2000-2020 роки свідчать, що спостерігається пришвидшення темпів інформатизації публічних бібліотек.

Публічні бібліотеки України активно опановують мережеві технології, інтегруються до цифрового простору. Процес технологічних трансформацій поступово удосконалюється завдяки впровадженню комп'ютерної техніки, мультимедійного обладнання. Найбільший вплив на стан публічних бібліотек мав міжнародний проект «Бібліоміст» («Глобальні бібліотеки – Україна»).

Обґрунтовано, що процеси трансформації й подальшого інтенсивного розвитку публічних бібліотек України суттєво гальмує низька ефективність упровадження інформаційних технологій у публічних бібліотеках.

Констатовано, що техніко-технологічні трансформації публічних бібліотек зумовлюють зміни в організаційній структурі, яка є важливим елементом управління, формує кадровий потенціал, посади, компетенції співробітників та їх взаємозв'язки, систему комунікативних відносин у бібліотеці. Організаційні трансформації публічних бібліотек України відбуваються під впливом комп'ютеризації та автоматизації книгозбірень.

Ефективне виконання функцій публічної бібліотеки, розвиток її техніко-технологічних трансформацій та діяльності в мережевому середовищі потребують нових компетенцій бібліотечних фахівців, штатних посад, таких як системний адміністратор, веб-дизайнер, контент-менеджер, маркетолог, бібліотечний журналіст.

Зазначено, що трансформації організаційної структури публічних бібліотек України зумовлені: формуванням і використанням мережевих та інформаційно-комунікаційних технологій; застосуванням програмно-проектного підходу; новими компетенціями персоналу; інноваційними напрямками методичної роботи (консалтингові послуги, інтернет-конференції); розвитком інформаційного сервісу.

Констатовано, що асортимент бібліотечних продуктів та послуг має відповідати завданням, які суспільство ставить перед публічною бібліотекою, розглядаючи її як установу, що сприяє соціалізації особистості, її адаптації до економічних реалій.

Публічні бібліотеки активно опановують сучасні інформаційно-комунікативні технології, створюють власні вебсайти, блоги, розміщують інформацію в соціальних мережах, створюють комфортне інформаційне середовище.

Під час дослідження виокремлено основні напрями розвитку інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек у комунікативному просторі: диверсифікація асортиментної політики на основі використання мережевих технологій; надання послуг з використанням хмарних технологій; удосконалення обслуговування із забезпечення доступу до електронного урядування; запровадження мобільного бібліотечного обслуговування; урізноманітнення напрямів соціокультурної діяльності (створення коворкінг-зон; використання краудсорсингу; відкриття мейкерспейсів); запровадження дистанційного інклюзивного бібліотечного обслуговування користувачів із особливими потребами. Реалізація розглянутих напрямів дозволить публічним бібліотекам України найефективніше задовольняти потреби користувачів, підвищувати рівень їх інформаційної грамотності та повною мірою виконувати свої функції.

Доведено, що системні трансформації діяльності публічних бібліотек зумовлюють зміни в системі управління. Найефективнішим інструментом, спрямованим на трансформацію публічних бібліотек, є програмно-проектний підхід, який суттєво змінив інформаційний простір світових бібліотек. Публічні бібліотеки не є винятком. Запорука успіху – дієве управління програмно-проектною діяльністю.

З'ясовано, що проекти в публічних бібліотеках реалізуються за декількома основними напрямками, а саме: популяризація читання (мотиваційні плакати, читаючі тролейбуси, поетичні марафони, презентації книг, книжкові виставки);

позиціювання бібліотеки як громадської платформи (створення арт-майстерень, коворкінг-центрів, спікінг-клубів, кіно-клубів, проведення музичних вечорів); реклама бібліотечних послуг (здійснення соціокультурних заходів за межами бібліотеки, поширення інформаційних матеріалів з рекламою бібліотечних послуг); залучення молодого покоління до конкурсів, заходів, що популяризують імідж читаючої людини.

Оптимізувати питання управління публічною бібліотекою дозволить соціальне партнерство з широким колом суб'єктів соціально-культурної, освітньої та інших сфер, оскільки в соціальному партнерстві міститься ефект синергічності, який характеризується односпрямованістю дій, інтеграцією зусиль, що сприятиме зростанню кінцевого результату.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Зарубіжний досвід державної політики з формування інформаційного суспільства та модернізації бібліотек

Наразі людство перебуває під впливом глобалізаційних процесів інформаційного суспільства. Значущими стають питання відкритості інформаційних систем, проблеми захисту суверенітету інформаційного простору держави і забезпечення ефективності державного управління. Роль держави як соціального інституту та її взаємодія з суспільством зазнає змін під впливом сучасних інформаційних технологій - держава стає координатором дій різних суб'єктів суспільства [99].

Конгрес фахівців Міжнародного союзу електрозв'язку (1994 р.) став поштовхом до роботи над побудовою інформаційного суспільства. Цей конгрес став знаменним через промову тодішнього віцепрезидента США А. Гора. Саме тоді було запропоновано план розвитку Глобальної інформаційної інфраструктури. Крім того, її п'ять фундаментальних принципів, які були окреслені у тій же промові, були покладені до основи Буенос-Айреської декларації, ухваленої на конгресі [122].

Впливовим фактором сприяння побудові інформаційного суспільства стала розробка у рамках Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» універсальної моделі національної інформаційної політики. Пріоритетами при підготовці національної інформаційної політики і стратегії у сфері знань було визначено: інформацію для розвитку, інформаційну грамотність, збереження інформації, інформаційну етику, доступність інформації. Розвиток глобального інформаційного суспільства має на меті створення кожною державою такої національної політики, яка б не поділялася на економічну, інформаційну, соціальну або будь-які інші частини [34].

Розвинутими країнами були розроблені концепції, стратегії і тактики інформаційного розвитку. Для їхнього втілення були прийняті відповідні керівні документи, як от «План дій адміністрації США в галузі Національної інформаційної інфраструктури», «Європейський шлях до інформаційного суспільства» (ЄС), «Шлях Німеччини до інформаційного суспільства», Програма «eNorge» і Програма становлення і переходу до інформаційного суспільства «Краще використання інформаційної технології у Норвегії», «Інформаційне суспільство Швеції» та Національна стратегія становлення інформаційного суспільства Швеції [130].

Досвід США, країн ЄС та Скандинавії свідчить про активне залучення бібліотечних закладів до розвитку демократії та соціальної сфери. Бібліотеки цих країн довели свою важливість та безперервно демонструють незамінність книгозбірень та медіатек у процесах формування глобального інформаційного простору. Інформаційні ресурси набувають значення стратегічних і визначають рівень соціально-економічного розвитку країни [49]. Інформаційне суспільство у США почало формуватися маючи у своєму підґрунті цифрові інформаційні та комунікаційні технології, активне використання яких призвело до інформаційного вибуху та значно вплинуло на усі сфери життя американського суспільства.

Галузь інформаційних технологій в США є одним з найбільш пріоритетних напрямів в державній економічній політиці. У державі функціонують науково-дослідні центри та університети з вивчення законодавства в галузі єдиного інформаційного простору. Проводиться активна робота зі створення законодавчої та регулятивної бази цієї галузі, участь у якій приймають помічники Президента, Національна Рада з науки і технологій при Білому Домі та інші інституції [74].

Інформаційна індустрія, як розуміє її Конгрес США, є головним стратегічним чинником ринкової конкуренції та провідним сектором національної економіки [106]. Закони, які приймаються до розгляду Конгресом США, стосуються певних прецедентів, які виникли у процесі використання суспільством інформаційних технологій та спрямовані на захист права на інформацію чи можливих його

обмежень. Це численні закони, на кшталт «Про свободу Інтернет», «Про безкоштовний національний доступ в Інтернет», «Про нагляд за безпекою онлайн-комунікацій», «Про захист та запобігання злочинам в галузі електронної комерції» [74].

Основоположним законодавчим актом, який визначає інформаційну політику США є Перша поправка до Конституції США, яка набрала чинності 15 грудня 1791 р. У цьому акті зазначено: «Конгрес не схвалить будь-якого закону... якщо він обмежує свободу слова або преси та право людей на мирні збори чи звернення із заявою до уряду для розгляду скарг» [8]. Дана концепція свободи слова та вільної преси покладена в основу багатьох сучасних законодавчих актів про вільний доступ громадян до інформації про діяльність органів державної влади та забезпечення прозорості та підконтрольності діяльності державних владних структур.

Книгозбірні у США тісно співпрацюють з органами державної влади. Дослідницька служба Бібліотеки Конгресу США слугує прикладом сучасного інформаційно-аналітичного центру, який здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення членів Конгресу США та його комітетів. Щорічно дана служба здійснює підготовку близько 500 тис. відповідей на запити, пов'язані з аспектами законодавства, державного фінансування та формуванням політики у різних галузях. За результатами власних досліджень Служба щорічно готує аналітичні матеріали [112].

Інформаційна політика ЄС є породженням доктрини європейського інформаційного суспільства, яка була проголошена у 1994 р. Мартіном Бангеманном у доповіді «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС».

Загалом західноєвропейський підхід до розуміння ролі держави у процесі становлення інформаційного суспільства та керування цим процесом викладено у документах: Резолюція Європейського Союзу «Біла Книга. Зростання, конкурентноспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття»,

Директива Європейського Союзу “Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві”, Рекомендації “Інформаційна магістраль для глобального суспільства”, Програма “Europe i-2020”.

Стратегічні плани та напрямки втілення інформаційної політики ЄС відображені у програмах і проектах, розробкою яких займалася Організація стратегічних наукових досліджень: RTD, IMPACT, ESPRIT, а також у проектах “Онлайн для урядів”, “Глобальний виклик Бангеманна”, “Електронна комерція”, “Дистанційна освіта, медицина, культура та інформаційні послуги” [106].

Ключовими напрямками державної політики ЄС щодо формування інформаційного суспільства є такі:

- співпраця країн-членів ЄС у процесі побудови інформаційного суспільства;
- державне регулювання інформаційної сфери;
- робота над втіленням Програми та Плану дій «Е-Європа»;
- стандартизація та сертифікація
- глобальна мережа Інтернет, її регулювання;
- захист електронних даних під час процесів їхнього створення, передачі та зберігання;
- захист авторського права та суміжних прав;
- регулювання ринку інформаційних послуг;
- електронна комерція, платіжні системи;
- супутниковий, радіочастотний зв'язок, телезв'язок, телефонія [122].

Фінляндія, Данія, Норвегія та Швеція є світовими лідерами у розбудові інформаційного суспільства. Скандинавські країни становлять інтерес для дослідження, оскільки змогли завдяки використанню досягнень ІКТ значно посилити свої позиції у світовому господарстві. Нині ці країни є світовими лідерами в галузі розбудови інформаційного суспільства. За індексами К-суспільства ці країни впевнено входять до п'ятірки світових лідерів [52, 130,108].

Інформаційна політика країн Північної Європи тісно пов'язана з іншими сферами, регулювання яких здійснює держава. Ці країни найбільш активно підтримують сферу науки, теоретичних та прикладних досліджень. Вони вважаються світовими лідерами інноваційного розвитку та, крім того, відрізняються високим ступенем кооперації між різними ланками інноваційного ланцюга, що утворює національну інноваційну систему.

Згідно зі стратегією «Інформаційне суспільство для всіх», прийнятою урядом Швеції у 1999 році, основні напрямки, за якими має відбуватися рух до становлення інформаційного суспільства, є такими:

- дотримання конфіденційності при використанні ІТ;
- компетентність у застосуванні ІТ, тобто всі громадяни мають володіти основними інформаційними компетенціями;
- забезпечення доступності послуг інформаційного суспільства.

Якість інформаційної політики та висока швидкість впровадження ІКТ у Швеції забезпечується завдяки використанню на практиці принципу «потрійної спіралі» (Triple Helix Model). Суть цього принципу полягає у співпраці бізнес-структур, вищих навчальних закладів та державних органів для розробки та просування інновацій. Завдяки цьому досягається підтримка регіональних інноваційних систем, які, у свою чергу, дають поштовх до розвитку різних регіонів Швеції, в тому числі зростанню зайнятості, підвищенню рівня життя тощо [18]. Програма розвитку інформаційного суспільства у Фінляндії «Фінський шлях у інформаційне суспільство» (1995) передбачає постійне нагромадження «капіталу знань» і збереження передових позицій в галузі технологій. Маючи більш складні умови, пов'язані як з соціально-економічними так і з географічними особливостями, впровадження урядом якісної інформаційної політики вдалося завдяки розвитку сфери наукових досліджень та ІКТ [118]. Фінляндія також вдалася до об'єднання приватного капіталу та держави для розвитку НДДКР та інновацій, орієнтованих на бізнес [64, 130].

Основою роботи публічних бібліотек Фінляндії є бібліотечний закон, який був введений в дію з 1928 р.; в 1998 р. до нього були внесені поправки з урахуванням потреб інформаційного суспільства. Отримання бібліотеками ліцензій на використання електронних продуктів покладено на Міністерство освіти Фінляндії. У країні налічується більше 8 тис. публічних бібліотек, які належать до місцевих мереж, мають спільну комп'ютерну систему, вебсайти та систему єдиного читацького квитка [115].

У Франції проводиться робота з виконання плану централізованого розвитку інфраструктури інформаційного суспільства [25]. Метою національної інформаційної політики Франції є розвиток інформаційного суспільства. Задля цього у країні проводиться робота з виконання плану централізованого розвитку інформаційних супермагістралей, електронної комерції, банківських систем [25]. Разом з цим постійно оновлюється законодавство з регулювання інформаційної сфери у напрямку лібералізації комунікацій і водночас створення юридичного підґрунтя для захисту інформаційних систем попередження кіберзлочинства.

Держава має монополію на використання новітніх технологій та контролює інформаційну діяльність як державних, так і транснаціональних інформаційних агентів. Подібна політика не сприяє лідерству країни в європейському регіоні [122].

З приводу розвитку електронних ресурсів бібліотек експрезидент Франції Ж. Ширак у 2005 запропонував ініціативу з оцифрування фондів європейських національних бібліотек та створення єдиного електронного архіву. Наразі ця ініціатива втілена у проекті європейської цифрової бібліотеки "Europeana" [123].

Інформаційна політика Німеччини передбачає вільний обмін інформацією та вільну конкуренцію на інформаційному ринку, розвиток комунікаційних та інформаційних мереж і систем. У 1996 р. було прийнято програму федерального уряду «Німецький шлях до інформаційного суспільства», згідно якої головними стратегічними напрямками інформаційної політики країни стали:

- розвиток інформаційного суспільства;
- розширення інформаційної інфраструктури;

- створення інформаційної економіки;
- лібералізація телекомунікацій;
- сприяння розвитку державного і приватного інформаційного бізнесу [122].

3.2 Трансформація публічних бібліотек України для відповідності потребам інформаційного суспільства

За кількістю публічних бібліотек Україна є лідером серед європейських країн - її система публічних бібліотек налічує 16 221 книгозбірень. При цьому чисельність населення України за даними Держстату України складає 42,2 млн. Для порівняння у Іспанії з населенням 46,5 млн осіб мережа публічних бібліотек нараховує 5 075 книгозбірень. У Німеччині з населенням 82,6 млн цей показник складає 9 550, а у Великій Британії на 65,6 млн осіб функціонує 4 698 публічних бібліотек.

Наведені дані свідчать, що в Україні діє найбільш розгалужена мережа публічних бібліотек в Європі. Натомість Україна входить до п'ятірки країн з найменшою кількістю користувачів на одну публічну бібліотеку і з найменшою кількістю відвідувань однієї бібліотеки.

З огляду на сучасний стан мережі публічних бібліотек України, яка наразі потерпає від недостатнього фінансування, низького рівня комп'ютеризації та диджиталізації, незадовільного стану матеріально-технічної бази, нерозуміння суспільством ролі бібліотеки та неефективної реалізації державної політики у сфері розвитку бібліотечної справи можна зробити висновок про необхідність системних змін у сучасній бібліотечній системі України. Публічні бібліотеки мають змогу та зобов'язані виконувати роль консолідаторів українського суспільства, як це вже відбувається, наприклад у країнах Європейського союзу, де бібліотеки адаптовані до умов та потреб нової інформаційної епохи.

Для трансформації публічних бібліотек України для відповідності потребам інформаційного суспільства, перш за все, необхідна розробка відповідної

законодавчо-правової бази. Має бути проведені заходи з демократизації національної програми розвитку бібліотечної галузі [111] та подолання асиметричності державної політики у сфері бібліотечної справи.

Вже досить довгий час необхідною є розробка та прийняття закону "Про національну бібліотеку". Оскільки НБУВ є науково-інформаційним центром країни, для узгодженості її функціонування з національною інформаційною політикою та державними інтересами необхідне існування такого нормативно-правового акту, який би визначав її статус, правові, організаційні і фінансові засади функціонування і розвитку [34]. Зокрема, у багатьох зарубіжних країнах на основі подібних законів були розроблені документи, які регламентують діяльність національних і паранаціональних бібліотек.

Надання бібліотеками інформаційних послуг має здійснюватися з дотриманням норм авторського права та суміжних прав і тому нагальним питанням є законодавче врегулювання та захист діяльності бібліотек щодо формування електронних фондів та діяльності з електронної доставки документів [34].

І загалом, для стратегічного та тактичного управління бібліотечною мережею України необхідне створення Національної ради з питань бібліотечної політики при Кабінеті Міністрів України. На думку Т. Ківшар до складу даного органу державної виконавчої влади мають увійти представники міністерств, що мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки, директори національних, державних, галузевих бібліотек, провідні науковці, представники бібліотечних громадських організацій, незалежні експерти. Нацрада має визначати ролі бібліотек всеукраїнської бібліотечної мережі у втіленні національної інформаційної політики, займатися експертизою бібліотечної нормативно-правової документації [61,34].

На нашу думку, у статутах публічних бібліотек повинні бути задекларовані завдання зі збереження національної історичної пам'яті, сприяння зміцненню національної свідомості та самоідентичності українського народу. Існування та розвиток бібліотечної мережі та задоволення інформаційних потреб користувачів

повинні мати мету вищого щабля, як-от формування та ефективне функціонування національного інформаційного простору як однієї із засад існування й розвитку національної спільноти і держави [39].

Політика регіонів стосовно сприяння розвиткові бібліотечної справи має включати до себе розробка та реалізацію інноваційної політики розвитку бібліотек задля їхнього входження до національного та транснаціонального інформаційного простору та забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах інформаційного ринку [46]. На думку І. Давидової даний процес має бути законодавчо врегульований на рівні регіону: повинні бути затверджені правові акти стосовно організаційних, правових та економічних умов інноваційної діяльності бібліотек, обґрунтовані відносини між бібліотекою як суб'єктом інноваційної діяльності й органами державної влади регіону [42].

З боку технологічних змін у діяльності публічних бібліотек України необхідним є:

1. Використання сучасних міжнародних стандартів у бібліотечній практиці. Наразі лише дві АБІС, а саме ALEPH 500 та Koha, із семи, які використовуються в українській бібліотечній практиці підтримують сучасні стандарти інформаційної сфери. Обов'язковою умовою включення ресурсів українських книгозбірень до глобального інформаційного простору та ефективного функціонування у ньому є дотримання міжнародних стандартів бібліотечної справи [24]. У додатку до цього важливу роль зіграє розробка можливостей конвертації та технологічної сумісності даних із різних АБІС для створення єдиного національного електронного каталогу, впровадження системи єдиного читацького квитка.

2. Створення єдиного національного електронного каталогу, у якому був би повністю відображений національний бібліотечний фонд документів. Це дасть змогу покращити результативність бібліографічного пошуку для користувачів та сприятиме включенню національних бібліотечних інформаційних ресурсів до глобальної мережі бібліотечних інформаційних ресурсів.

3. Виділення коштів для придбання бібліотеками ліцензованого програмного забезпечення, доступу до зарубіжних баз даних та окремих електронних документів.

4. Впровадження системи обов'язкового примірника електронного документа.

5. Застосування технологій краудсорсингу для створення бібліотечних баз даних та збільшення інтелектуальної цінності інформаційних ресурсів через соціальне тегування. Перевагою у застосуванні краудсорсингу є низька собівартість та масштабність проєктів, які можуть бути реалізовані таким чином. Лідером щодо використання методів краудсорсингу є Національна бібліотека Австралії, що започаткувала декілька проєктів із залучення добровольців до процесів збереження культурної спадщини (проєкти «Picture Australia», «FamilySearch Indexing»). За ініціативою Національної бібліотеки Німеччини проводиться робота зі встановлення посилань між записами електронного каталогу й авторитетних файлів бібліотеки та ресурсами Wikipedia [84].

Спираючись на результати дослідження, проведеного експертами Громадської організації «Європейський діалог» в межах «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні», яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у співпраці з Фондом розвитку аналітичних центрів та за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні (SIDA) було запропоновано та охарактеризовано три можливі моделі реформування української бібліотечної системи в умовах реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування:

Перша модель. Мережа публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) функціонує самостійно, не об'єднуючи свою діяльність з іншими інституціями громади (будинки культури, шкільні бібліотеки тощо).

Друга модель. Публічні та освітянські бібліотеки об'єднують зусилля та працюють на спільних засадах (реформування середньої освіти в ОТГ призведе до оптимізації мережі шкіл на селі, а з ними і шкільних бібліотек).

Третя модель. Публічні бібліотеки співпрацюють із будинками культури, так званими «Центрами культури і дозвілля» (така модель функціонує в Польщі, пілотний проєкт на теренах України – в Тернопільській області).

У багатьох країнах світу широкого використання набуло мобільне бібліотечне обслуговування для надання бібліотечного сервісу. Відзначимо, що також воно дозволене українським законодавством. У світовій практиці відзначають декілька можливих способів мобільного бібліотечного обслуговування. Світовим досвідом демонструється, що існує різноманіття моделей мобільного бібліотечного обслуговування. Перша модель є поєднанням стаціонарної бібліотеки та мобільного бібліотечного обслуговування. Ця модель передбачає функціонування головної бібліотеки в центральному населеному пункті, бібліотек-філій у периферійних населених пунктах і мобільних бібліотек, які займаються обслуговуванням жителів села та міських околиць. Згідно з другою моделлю передбачається функціонування лише пунктів мобільного бібліотечного обслуговування. Ця модель зазвичай демонструє ефективність у районах з рівномірно розсіяним сільським населенням за відсутності великих населених пунктів. Третя модель включає спеціалізоване мобільне бібліотечне обслуговування. Ця модель передбачає: обслуговування дітей; шкільні мобільні бібліотеки; обслуговування осіб, які не можуть залишити власне помешкання; кібермобілі (інфомобіль) – мобільні бібліотеки, які покликані надавати послуги з надання доступу до комп'ютерних пристроїв та Інтернету; мобільні бібліотеки для осіб з особливими потребами або для людей похилого віку; інфомобілі для тих, хто шукає роботу.

Бібліотекам сучасних ОТГ доступна можливість вибору певного профілю функціонування: як центр регіональної та правової інформації; як соціокомунікаційний майданчик суспільства тощо.

Висновки до 3 розділу

На основі порівняльного аналізу мережі публічних бібліотек України з бібліотечними системами європейських країн з'ясовано, що в Україні діє найбільша розгалужена мережа публічних бібліотек в Європі. Питання реформування системи публічних бібліотек України є першочерговим завданням на шляху їх модернізації.

Реформування системи публічних бібліотек України – стратегічно важливий напрям державної регіональної політики в умовах децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад. Розглянуто три паралельно функціонуючі на території України моделі реформування мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах. За першою моделлю бібліотека функціонує відокремлено від інших інституцій громади. За другою – бібліотеки об'єднуються із освітянськими (шкільними) бібліотеками. Третя модель передбачає об'єднання бібліотек з іншими соціокультурними установами громади (будинками культури тощо).

Шляхами реформування публічних бібліотек виступають: функціонування бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру (робочі місця з доступом до мережі Інтернет, наявність у фонді офіційних видань місцевої адміністрації; документів органів державної влади, а також загальнодержавного законодавства; документів, в яких міститься узагальнена або статистична інформація про стан усіх сфер життя об'єднаної територіальної громади); бібліотеки як соціокомунікаційного майданчика суспільства, або «багатофункціонального культурного комплексу», «соціокультурного міського центру», «інтелектуально-дозвіллевого бібліотечного центру» (проведення презентацій книг, диспутів, вікторин, конкурсів, лекторіїв різноманітної тематики, клубів за інтересами); мультимедійної мобільної бібліотеки, або медіатеки (просування ресурсів бібліотеки в мережі, позастаціонарне обслуговування, наявність фонду друкованих та електронних ресурсів, комп'ютерне обладнання з доступом до мережі Інтернет); бібліотеки як

мультикультурного центру (поширення мультимедійних матеріалів та художніх творів культурно-історичної спрямованості, просвітницька робота з метою формування плюралістичного світогляду).

Трансформація публічних бібліотек України має базуватися на створенні комфортного інформаційного середовища, забезпечує соціальну комунікацію користувачів, бібліотечного колективу, яка реалізується через документні ресурси, матеріально-технічну базу книгозбірень, інтер'єр, цінності, знання, інтереси бібліотекарів і читачів.

Важливим показником сучасної бібліотеки є гнучкість, можливість трансформації внутрішнього простору під окремі потреби для забезпечення обміну знаннями, взаємодії в різних формах, включно з іграми, культурними заходами тощо. Під час дослідження виявлено, що світовою тенденцією діяльності публічних бібліотек є комфортне обслуговування окремих груп користувачів: людей з хворобою Альцгеймера, людей похилого віку, дітей, підлітків, людей з фізичними обмеженнями; безробітних; біженців; іммігрантів; етнічних та культурних меншин; осіб з низьким рівнем освіти; сільського населення тощо. Зазначено, що підвищенню іміджу публічної бібліотеки сприяє облаштування в її приміщеннях кінозалів, творчих майстерень, лабораторій та ігрових кімнат.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження досягнуто мету бакалаврської роботи, вирішено поставлені завдання, що дозволили дійти таких висновків:

1. В умовах розвитку процесів демократизації та децентралізації українського суспільства, його чіткої спрямованості до європейських цінностей особливої актуальності набуває визначення шляхів трансформації публічних бібліотек в інформаційному суспільстві з метою формування національного інформаційного простору, інтеграції в усі сфери життя людини і суспільства.

Сучасна публічна бібліотека надає доступ до знань як на традиційних носіях, так і в електронній формі, спрямовує свою діяльність на забезпечення рівного доступу до інформації всім верствам населення за умов розвитку процесів інформатизації та відкритості.²

2. Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є наукові розробки, викладені у фундаментальних працях вітчизняних вчених з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства: О. В. Воскобойнікової-Гузевої, В. М. Горового, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидової, В. О. Ільганаєвої, Н. М. Кушнарєнко, О. М. Кобєлева, М. М. Кузнецової, О. Ю. Мар'їної, В. С. Пашкової, М. С. Слободяника, А. А. Соляник, Г. В. Шемаєвої та ін., в яких досліджено бібліотеку як провідну соціокомунікативну установу суспільства.

3. На основі використання соціокомунікативного, соціокультурного, модернізаційного, системного підходів, а також комплексу загальнонаукових методів досліджено особливості технологічних трансформацій; визначено рівень інтернетизації та медіатизації публічних бібліотек; окреслено коло організаційних трансформацій; обґрунтовано необхідність застосування програмно-проектного підходу до управління, що дозволило визначити можливі напрями трансформацій у публічних бібліотеках України.

4. Аналіз *техніко-технологічних трансформацій* публічних бібліотек кінця ХХ ст. – перших десятиліть ХХІ ст. засвідчив тенденцію скорочення кількості

публічних бібліотек, яка також спостерігається у світовому масштабі. Натомість спостерігається підвищення якісних показників функціонування публічних бібліотек, серед яких комп'ютеризація, інтернетизація та медіатизація. зростання показників відвідуваності сайтів бібліотек, бібліотечних блогів, посилення активності в соціальних медіа тощо.

Організаційні трансформації пов'язані зі змінами в українському суспільстві, створенням нових територіальних громад, потреби яких задовольняють публічні бібліотеки. Напрями організаційних перетворень у цих умовах: створення нових відділів, реорганізація ЦБС та зв'язку з територіальними громадами. Передумовами подальших трансформацій можуть стати: застосування програмно-проектного підходу; створення мережевих ресурсів та цифрових технологій; розвиток інформаційного сервісу; використання можливостей реінжинірингу; розширення номенклатури посад (куратор змісту, контент-менеджер, маркетолог, соціолог); удосконалення методичної діяльності на основі проведення віртуальних консультацій та інтернет-конференцій.

В умовах розвитку цифрових технологій відбувається активне розгортання *інформаційно-комунікаційного сервісу* публічних бібліотек України, які впроваджують інноваційні технології, створюють вебсайти, блоги, розміщують інформацію в соціальних мережах. Шляхом подальших трансформацій в даному питанні є подальше впровадження мобільних додатків для публічних бібліотек, надання послуг з використанням хмарних технологій; забезпечення доступу до електронного урядування; використання мобільних технологій (QR-кодів, електронних терміналів); урізноманітнення напрямів соціокультурної діяльності (створення коворкінг-зон; використання краудсорсингу та краудфандингу; відкриття мейкерспейсів); запровадження технологій дистанційного інклюзивного бібліотечного обслуговування.

У сучасних умовах шляхом *трансформації управління публічною бібліотекою* є програмно-проектна діяльність, розвиток якої потребує: регулювання на державному і регіональному рівнях; ухвалення цільових програм

розвитку; формування сприятливих умов для соціального партнерства з метою залучення ресурсів для реалізації проектів; розроблення та впровадження інноваційних форм промоції читання; організація національних та локальних кампаній з залученням усіх верств населення.

5. На основі порівняльного аналізу бібліотечних систем країн Європи з мережею публічних бібліотек України за якісними і кількісними показниками їх функціонування, виявлено певні відмінності, зокрема: в Україні діє найчисельніша мережа публічних бібліотек; кількість мешканців на одну публічну бібліотеку в Україні є однією з найнижчих серед країн Європи; Україна посідає третє місце за найменшою кількістю відвідувань однієї бібліотеки. Подальший розвиток системи публічних бібліотек пов'язаний з впровадженням моделей функціонування бібліотек: сучасного інформаційного і просвітницького центру; соціокомунікаційного майданчика суспільства; бібліотеки як мультикультурного центру комунікації; мультимедійної мобільної бібліотеки.

Ознаками трансформації та комплексної модернізації публічних бібліотек мають стати інтегрований інформаційний простір світового рівня, розвиток матеріально-технічної бази та організаційної структури управління, консолідована стратегія подальшого розвитку загальнонаціональної системи публічних книгозбірень в умовах децентралізації, забезпечення сучасної підготовки фахівців бібліотечної справи, співпраця з професійними і громадськими об'єднаннями. Для ефективного функціонування в умовах інформаційного суспільства, забезпечення інтеграції ресурсів публічних бібліотек України до цифрового медіасвіту необхідні розробка програми комплексного запровадження цифрових технологій, сучасних форм управління, стабільне фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономова Н. Формування системи інформаційно-аналітичних видань вітчизняних наукових бібліотек [Електронний ресурс]. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000001734> (дата звернення: 18.01.2022).
2. Алешин Л. И. Автоматизация в библиотеке : учеб. пособ. для студентов вузов. Часть 1. Москва : Профиздат, 2001. 176 с.
3. Алешин Л. И. Обеспечение автоматизированных библиотечных информационных систем (АБИС) : учеб. пособие. Москва : ФОРУМ, 2012. 432 с.
4. Ашаренкова Н. Г. Вітчизняна публічна бібліотека в історичній ретроспективі : пошуки шляхів оновлення // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2000. № 2. С. 93-98.
5. Ашаренкова Н. Г. Мережа публічних бібліотек України: проблеми оптимізації [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_1_10 (дата звернення: 18.01.2022).
6. Ашаренкова Н. Г. Обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках. Послуги, що стають реальністю для України [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2005_4_2 (дата звернення: 19.01.2022).
7. Бабенко Ж. В. Підготовка консолідованої інформації як напрям трансформації діяльності бібліотек [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprkpuiobk_2018_5_42 (дата звернення: 16.01.2022).
8. Баранов А. А. Права человека и защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брыжко, Ю. К. Базанов. Киев : Госкомсвязи и информатизации Украины, 2000. – 280 с.
9. Баркова О. В. Формирование электронной библиотеки как направление развития научных коммуникаций [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2005_3_15 (дата звернення: 18.01.2022).

10. Башун О. В. Трансформація універсальної бібліотеки як культурно-інформаційного центру регіону : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. – Київ: КНУКіМ, 2001. 18 с.

11. Беззуб І. Трансформація сільських бібліотек в Україні в інформаційні, соціокультурні та комунікативні центри громад. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2016. Вип. 43.С. 439-460. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2016_43_29 (дата звернення: 18.01.2022).

12. Безсмертна О. В. Мобільні технології на сайтах зарубіжних медичних бібліотек [Електронний ресурс] URL : <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/149051> (дата звернення: 03.02.2022). Бейліс Л. Бібліотека як середовище соціально-комунікативної системи. Бібліотечна планета. 2008. № 2. С. 6-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2008_2_2 (дата звернення: 18.01.2022).

13. Бейліс Л. Бібліотека як середовище соціально-комунікативної системи. Бібліотечна планета. 2008. № 2. С. 6-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2008_2_2 (дата звернення: 17.01.2022).

14. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків, 2016. Вип. 49. С. 68-76.

15. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України у сільській місцевості як точки доступу до інформації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф. (24–25 листопада 2016 р.). С. 142-143.

16. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соціальних комунікацій : за спец. 27.00.03 Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Харків : ХДАК, 2018. 21 с.

17. Бережная К. С. Использование облачных технологий в публичных библиотеках Украины. Научные и технические библиотеки. 2017. №11. С. 30-37.

18. Білик, О. Інтерактивне обслуговування користувачів публічних бібліотек України — шлях до самообслуговування // Бібліотечна планета. 2016. № 1. С. 30-36.
19. Богза Н. Модель сільської бібліотеки [Електронний ресурс]. URL : <http://www.reglibrary.mk.ua/bibl/arc/model.doc> (дата звернення: 12.01.2022).
20. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2015_41_36 (дата звернення: 16.01.2022).
21. Бондаренко В. Мобільні додатки в бібліотечній практиці: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2016_43_26 (дата звернення: 13.01.2022).
22. Бондаренко В. Мобільні технології у бібліотеці: QR-код [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2014_6_8 (дата звернення: 11.01.2022).
23. Браккер Н. В., Куйбышев Л. А. Сбор и архивирование сетевых ресурсов. Опыт национальных библиотек зарубежных стран // Библиотекосведение. 2013. Вып. 2. С. 88-96.
24. Бруй, О. Як діджиталізувати бібліотечну систему й не наробити помилок [Електронний ресурс]. URL : <https://chytomo.com/iak-didzhytalizuvaty-bibliotechnu-systemu-j-ne-narobyty-pomylok/> (дата звернення 05.11.2021).
25. Василенко О. Державна політика в умовах становлення інформаційного суспільства: зарубіжний досвід і українська практика [Електронний ресурс]. URL : <http://29ujmo6.257.cz/bitstream/123456789/13722/1/Vasslev217.pdf> (дата звернення: 16.02.2022).
26. Вилегжаніна Т. Бібліотека в контексті реформ // Бібліотечна планета. 2010. № 4. С. 4-5.
27. Вилегжаніна Т. До питання створення довгострокової програми розвитку публічних бібліотек України // Бібліотечна планета. 2013. № 1. С. 4-5.
28. Вилегжаніна Т. Інновації—визначальний фактор розвитку бібліотек України // Бібліотечна планета. 2009. Вип. 3. С. 6-9.

29. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. Бібліотечна планета. 2009. № 3. С. 6-9.

30. Вилегжаніна Т. Публічні бібліотеки України: різноманітність форм діяльності та єдність цілей // Бібл. планета. 2015. № 3. С. 4-6.

31. Волохін О. Каталогізація ресурсів Інтернету за допомогою Дублінського ядра метаданих [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_1_3 (дата звернення: 11.01.2022).

32. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

33. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Модернізаційна стратегія розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери. Бібліотечний вісник. 2012. №5. С. 8-19.

34. Воскобойнікова-Гузєва О. Розвиток бібліотечно-інформаційної сфери в контексті пріоритетів національної та міжнародної інформаційної політики [Електронний ресурс] URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_35_30 (дата звернення: 15.02.2022).

35. Горова С. Інформатизація суспільства й нові завдання бібліотечних структур. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2010. Вип. 27. С. 225-230.

36. Горовий В. Бібліотеки оновлюваного суспільства: деякі тенденції та особливості розвитку. Бібл. планета. 2006. №3. С. 27-30.

37. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія. 1998. С. 92-100.

38. Гранчак Т. Сучасна бібліотека в системі соціальних комунікацій [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2010_6_8 (дата звернення: 11.01.2022).

39. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики [Електронний

ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_39_4 (дата звернення: 16.02.2022).

40. Гриценко Н. Ф. Нові підходи до обліку бібліотечних фондів та використання технологій штрихкодування в обслуговуванні користувачів ДНСТБ НААНУ [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2010_3_11 (дата звернення: 11.01.2022).

41. Губата Р. В. Використання глобальних мережевих технологій для ефективного комплектування бібліотечних фондів // Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2017. Вип. 5. С. 166-170.

42. Давидова І. О. Регіональна інноваційна політика розвитку бібліотек України [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_29_9 (дата звернення: 16.02.2022).

43. Давидова І. О. Реінжиніринг як складова наукової організації праці в управлінні бібліотекою [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2014_43_17 (дата звернення: 09.01.2022).

44. Давидова І. Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства. Вісник Книжкової палати. 2008. № 8. С. 24-27.

45. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук з соціальних комунікацій : 27.00.03. Харків.: ХДАК, 2008. 51 с.

46. Давидова І. О. Методологічні засади формування інноваційного механізму управління бібліотекою як провідною соціально-комунікаційною установою суспільства // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. праць Вип. 21. Харків: ХДАК, 2007. С. 113-119.

47. Древетняк О. В. Сучасні інформаційні технології в соціокультурній трансформації бібліотеки [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/tsk_2013_4_6 (дата звернення: 09.01.2022).

48. Дригайло С. В. Бібліотечно-інформаційні продукти і послуги для користувачів наукових бібліотек. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 4. С. 79–86.

49. Дубас Т. Роль бібліотечних закладів у реалізації програми інформатизації українського суспільства [Електронний ресурс] URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2009_23_4 (дата звернення: 15.02.2022).

50. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. Київ, 2009. 530 с.

51. Затока Л. П. Сучасна система збереження бібліотечних фондів: поєднання традиційних та новітніх технологій [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2012_16_35 (дата звернення: 12.01.2022).

52. Згуровський М. Шлях до суспільства, заснованого на знаннях // Дзеркало тижня. 2006. № 2(581).

53. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи [Електронний ресурс] URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2021_2_8 (дата звернення: 03.02.2022).

54. Ільганаєва В. О. Місія бібліотеки в комунікаційному просторі сучасності // Библиотека ВУЗа на новом этапе развития социальных коммуникаций: материалы междунар. науч.-практ. конф., Днепропетровск. 2010. С. 22-23.

55. Каліберда Н. Інноваційні аспекти обслуговування читачів. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2004. Вип. 12. С. 143-155.

56. Каліберда Н. Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки: проблеми трансформації та розвитку [Електронний ресурс]. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000107> (дата звернення 05.11.2021).

57. Качанова Е. Ю. Инновации в библиотеках : практ. пособ. Санкт- Петербург : «Профессия», 2003. 318 с.

58. Кислюк Л. В. Динаміка технологічно-організаційного розвитку бібліотек у комунікаційному просторі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

наук із соціальних комунікацій : за спец. 27.00.03 Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство : захищена 20130626. Харків : ХДАК, 2013. С. 16-17.

59. Кислюк Л. В. Опанування мультимедійних технологій у бібліотеках України [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_37_14 (дата звернення: 10.01.2022).

60. Кислюк Л. В. Основні напрями технологічно-організаційного розвитку бібліотек комунікаційному просторі України [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdau_2012_12_4_37 (дата звернення: 09.01.2022).

61. Ківшар Т. Бібліотеки і влада на сучасному етапі // Бібліотека. Інформація. Суспільство : зб. наук. пр. / УБА, Нац. парлам. б-ка України. Київ. 1998. С. 28

62. Климкина О. Б. Зонирование пространства современной библиотеки с целью привлечения читателей разных возрастов и сфер интересов // Справочник руководителя учреждения культуры. 2015. №5. С.4-7.

63. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного реструктурування бібліотек України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 1. С. 45-51.

64. Кобринь Т. С. Інформаційна політика Фінляндії в умовах глобалізації // Політологічний вісник. 2007. № 30. С. 389-400

65. Коваленко О. В Використання віртуальних екскурсів як сучасних форм організації навчального процесу [Електронний ресурс]. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf (дата звернення: 16.01.2022).

66. Копанева В. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації [Електронний ресурс]. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/0710kop.pdf> (дата звернення: 07.01.2022).

67. Коржик Н. А. Автоматизований абонемент вищого навчального закладу // Вісник Книжкової палати. 2006. № 4. С. 36-37.

68. Коржик Н. А. Безпаперові інформаційно-комунікаційні технології в бібліотеках // Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 39. С. 94-100.

69. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2014_10_7 (дата звернення: 03.02.2022).

70. Костенко Л. Бібліотечні електронні інноваційні технології // Бібліотечний вісник. 2003. № 6. С. 36-38.

71. Костенко Л. Використання internet у бібліотеках // Бібліотечний вісник 1999. № 2. С. 6-10.

72. Кузнецова М. М. Інформація з краєзнавства на веб-сайтах обласних бібліотек: аналіз системних елементів. Вісник Харківської державної академії культури. 2009. Вип. 27. С. 127-138.

73. Кулик Є. Застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_3_6 (дата звернення: 10.01.2022).

74. Кушакова-Костицька Н. Філософсько-правові засади формування інформаційного суспільства в Сполучених Штатах Америки [Електронний ресурс]. URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14050/1/%D0%A4%D1%82%D0%9C%D0%9F%D0%9F1_2-2018_p227-236.pdf (дата звернення: 15.02.2022).

75. Кушнарєнко Н. Н., Соляник А. А. Социальные коммуникации-новая научная отрасль // Научные и технические библиотеки. 2008. № 8. С. 41-48.

76. Лесюк О. Мобільні технології та сучасні інформаційні послуги у бібліотеках вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс] URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2017_12_8 (дата звернення: 03.02.2022).

77. Литвинова А. В. Медіатека у світових та українських реаліях [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/integcommu_2018_1_8 (дата звернення: 09.01.2022).

78. Лобузiна К. В. Бiблiотека 3.0: Знання, сховища даних та експерти // Бiблiотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 26-35.

79. Лобузiна К. В. Онлайнoвi бiблiотечні послуги: новi пiдходи та технологiї [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_4_6 (дата звернення: 12.01.2022).

80. Лобузiна К. В. Технологiї органiзацiї знаннєвих ресурсiв у бiблiотечно-інформацiйній дiяльностi : монографiя / вiдп. ред. О. С. Онищенко. Київ : НБУВ. 2012. 249 с.

81. Онищенко О. С., Технологiї органiзацiї знаннєвих ресурсiв у бiблiотечно-інформацiйній дiяльностi : монографiя. Київ : НБУВ, 2012. 252 с.

82. Малиновський О. Мультимедiйнi технологiї в бiблiотечному обслуговуваннi осiб з особливими потребами [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_6 (дата звернення: 16.01.2022).

83. Мар'їна О. Ю. Бiблiотеки в цифровому медiапросторi: монографiя. Харкiв. 2017. 355 с.

84. Мар'їна О. Ю. Використання краудсорсинг-технологiй у дiяльностi зарубiжних бiблiотек [Електронний ресурс] URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_41_28 (дата звернення: 16.02.2022).

85. Мар'їна О. Ю. Корпоративнi бiблiотечнi проекти як засiб формування соцiокомунiкацiйного середовища [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2009_28_14 (дата звернення: 10.01.2022).

86. Мар'їна О. Бiблiотека в медiапросторi сучасностi [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_3_7 (дата звернення: 10.01.2022).

87. Мар'їна О. Веб-орiєнтована концепцiя розвитку бiблiотек у контекстi еволюцiї веб-технологiй [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_10_8 (дата звернення: 10.01.2022).

88. Мартюшова О. Використання ресурсiв Інтернету для ефективноi інформацiйної роботи // Бiблiотечний форум України. 2007. № 2. С. 11-13.

89. Матеріали до стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» / Укр. бібл. асоц. ; автори-упорядники : О. М. Бруй, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. С. Пашкова, Я. Є. Сошинська, О. Шевченко. Київ : УБА, 2015. 57 с.

90. Медведєва В. Значення сучасних веб-технологій в обслуговуванні користувачів бібліотечних установ [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2017_48_42 (дата звернення 08.12.2021).

91. Медведєва В. Інноваційні технології — майбутнє бібліотеки // Вісник Книжкової палати. 2015. № 8. С. 28-32.

92. Медведєва В. Інформаційно-комунікаційні технології у практиці бібліотечної діяльності [Електронний ресурс]. Вісник Книжкової палати. 2015. № 10. С. 23-25.

93. Мироненко В. П., Левченко Ю. В. Медіатека – «сучасна бібліотека». Приклади закордонних бібліотечно-інформаційних центрів. [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2009_9_9.

94. Миськевич Т. Сучасні трансформації в соціальних функціях публічних бібліотек [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_52_9 (дата звернення: 10.01.2022).

95. Матвійчик О. Є. Закономірності розвитку бібліотек як соціокультурних центрів в Україні [Електронний ресурс]. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Kis/2009_2/15.pdf (дата звернення: 10.01.2022).

96. Місія публічних бібліотек [Електронний ресурс]. URL : http://library.pl.ua/nashi_vidannja/inshi_vidannja/misija_publichnikh_bibliotek (дата звернення: 10.01.2022).

97. Муха Л. Інноваційні технології збереження бібліотечних фондів [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2010_6_12 (дата звернення 08.12.2021).

98. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3 (дата звернення 15.01.2022).

99. Нестеряк Ю. В. Технології та моделі державної інформаційної політики [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_30_29 (дата звернення: 15.02.2022).

100. Ніколаєнко Н. М. Наукова організація управління бібліотекою: шлях інноваційних змін [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2014_44_33 (дата звернення: 09.01.2022).

101. Новальська Т. Вплив особистісного читання бібліотекарів на рівень професійної компетентності // Вісник Книжкової палати. 2003. № 12. С.12-23.

102. Онищенко О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності // Бібліотечний вісник. 2009. № 3. С. 12-23.

103. Павлуша Т. П. Библиотекovedческие аспекты информатизации библиотек Украины [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2000_1_7 (дата звернення 08.12.2021)

104. Пашкова В. Публічні бібліотеки: виклики ХХІ століття // Бібліотечний форум України. 2010. № 4. С. 16-19.

105. Пашкова В. С., Шевченко І. О., Хімич Я. О. Українська бібліотечна асоціація. Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету: матеріали дослідження. Київ : Міленіум, 2008. 122 с.

106. Петраков С. Моделі державного регулювання інформаційної сфери: закордонний досвід [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_44 (дата звернення: 15.02.2022).

107. Полішко Н. Є. Буктрейлер як форма промоції та видавнича стратегія [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2019_2_12 (дата звернення: 16.01.2022).

108. Ржевська Н. Ф. Особливості становлення інформаційного суспільства в скандинавських країнах [Електронний ресурс]. URL : <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/19156> (дата звернення: 15.02.2022).

109. Ржеуський А. В. Інформаційні сервіси в бібліотеках, що базуються на застосуванні хмарних технологій [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprkpnuiobk_2015_4_52 (дата звернення: 10.01.2022).

110. Ржеуський А. Використання хмарних технологій у бібліотеках [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_5 (дата звернення: 10.01.2022).

111. Салата Г. В. Аспектуалізація діяльності публічних бібліотек України у проблемному полі державної інформаційної політики [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2015_125_28 (дата звернення: 16.02.2022).

112. Симоненко О. Досвід політико-комунікативних практик зарубіжних бібліотек з органами державної влади [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2019_53_17 (дата звернення: 15.02.2022).

113. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 05.25.03.Київ : НБУВ, 1995. 45 с.

114. Соловяненко Д. В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. — початок XXI ст.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2008. 20 с.

115. Солонська Н. Бібліотеки та інформаційні центри в реалізації інформаційної політики [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_6_3 (дата звернення: 15.02.2022).

116. Стрілець Н. О. Методи та технології архівування електронних бібліотечних ресурсів [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2012_3-4_7 (дата звернення 05.12.2021)

117. Сенченко М. Сучасні дослідження проблем сталого розвитку інформаційної сфери України // Вісник Книжкової палати. 2017. №5. С. 15-16.

118. Струнін П. А. Особливості реалізації інформаційної політики в країнах Північної Європи [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_7_22 (дата звернення: 15.02.2022).

119. Татарчук Л. З досвіду впровадження технології штрихового кодування в Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці Української академії аграрних наук [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2009_12_7 (дата звернення: 11.01.2022).

120. Тіщенко А. Формування позитивного іміджу бібліотек засобами подкастингу (за результатами дослідження) [Електронний ресурс]. URL : <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/13991> (дата звернення: 16.01.2022).

121. Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_2_9 (дата звернення: 12.01.2022).

122. Тронько О. Зарубіжний досвід правового регулювання інформаційної політики [Електронний ресурс] URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/33.pdf (дата звернення: 15.02.2022).

123. Удовик В. Президентська політика сприяння розвитку бібліотечної справи в країнах світу [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2009_25_10 (дата звернення: 16.02.2022).

124. Україна. Закони. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України : прийнятий Верхов. Радою України 27.01.1995 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.01.2022).

125. Україна. Закони. Про Національну програму інформатизації : Закон України : прийнятий Верхов. Радою України 27.01.1995 [Електронний ресурс].

URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.01.2022).

126. Федоренко О. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках України [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2015_41_31 (дата звернення 05.12.2021).

127. Чачко А. С. Библиотековедение в человеческом измерении. 1994-1999: монография / Международная академия информатизации при ООН. Отд. «Библиотековедение». Київ, 2000. 144 с.

128. Чачко А. С. Современная библиотека в процессе трансформаций: монография. Київ, 2003. 138 с.

129. Чекмарьов А., Соловяненко Д. Електронне середовище бібліотечної галузі: нові ресурси та можливості. // Бібліотечний вісник. 2010. №6 С. 51-54. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2010_6_7 (дата звернення 05.01.2022).

130. Черногор Я. Развитие информационного общества у Скандинавских странах [Електронний ресурс]. URL : <https://veche.kiev.ua/journal/1784/> (дата звернення: 15.02.2022).

131. Шемаєва Г. В. Напрями розвитку взаємодії бібліотек із соціокомунікаційними структурами суспільства. [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_11 (дата звернення 05.12.2021).

132. Шемаєва Г., Ельбесхаузен Х. Модель публічної бібліотеки в сучасній системі соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2012. №8. С.12-15.

133. Шкаріна В. Трансформація довідково-бібліографічного апарату бібліотеки: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2017_45_19 (дата звернення 08.12.2021).